

Samrådsredogörelse Program för detaljplan för Akalla 4:1 i stadsde- len Akalla, Dp 2006-16107

Innehåll

Sammanfattning	1
Bakgrund	2
Förslagets syfte och huvuddrag	2
Hur samrådet bedrivits	2
Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden	3
Allmänt om samrådet och planprocessen.....	3
Allmänt om förslaget och utvecklingen	3
Arkitektur och gestaltning	5
Olägenheter för grannar	6
Kulturlandskapet	6
Rekreation	8
Gator och trafik	9
Teknisk försörjning.....	10
Hälsa och säkerhet.....	11
Miljö- och klimataspekter	12
Övriga frågor	14
Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande	14
Fortsatt arbete	14
Inkomna synpunkter.....	15
Statliga och regionala myndigheter och förbund.....	15
Grannkommuner	21
Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar	22
Övriga remissinstanser	32
Sakägare enligt fastighetsförteckning.....	34
Övriga, ej sakägare	38

Sammanfattning

Programmet syftar till att ange utgångspunkter och mål för planering-
en av en ny begravningsplats i sydvästra delen av Järva friområde.
Programförslaget sändes ut på samråd 16 juli – 15 oktober 2012. Un-
der samrådet har 88 yttranden inkommit.

Flertalet remissinstanser tillstyrker planförslaget men framför synpunkter i sak, framför allt vad gäller utformning samt påverkan på områdets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Sundbybergs kommun är negativ till förslaget. De flesta sakägare och övriga boende som framfört synpunkter önskar att begravningsplatsen inte inkräktar på de nuvarande rekreationsaktiviteter och verksamheter som pågår i området, som t.ex. discgolf.

Med anledning av de synpunkter som framförts under samrådet, samt stadsbyggnadsnämndens beslut därefter om Stockholmsporten, föreslås följande frågor att studeras vidare i det fortsatta planarbetet: Planområdets avgränsningar, miljökonsekvenser på grund av planerad vattenverksamhet, konsekvenser för kulturmiljön och för det rörliga friluftslivet, tillgänglighet, parkeringslösningar och trafikföring.

Efter programsamrådet har programarbete påbörjats för ny bebyggelse vid "Stockholmsporten" och Akallalänkens nya läge p.g.a. Förbifart Stockholm har blivit klar, vilket också väsentligen påverkar förutsättningarna för begravningsplatsen.

Kontorets sammanfattande bedömning är att det är viktigt att i det expansiva Stockholm avsätta mark för framtida behov av gravmark, att sydvästra delen av Järva friområde är den lämpligaste platsen för en ny begravningsplats och att de inkomna synpunkterna kan hanteras och vidarestuderas i det fortsatta arbetet.

Bakgrund

Förslagets syfte och huvuddrag

Programmet syftar till att ange utgångspunkter och mål för planeringen av en ny begravningsplats på och kring Granholmstoppen i sydvästra delen av Järva friområde.

Hur samrådet bedrivits

Programsamråd pågick under perioden 16 juli – 15 oktober 2012. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser och berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen. Samrådsförslaget visades i Tekniska Nämndhuset, i Akalla bibliotek, Husby bibliotek, Kista bibliotek, Spånga bibliotek, på medborgarkontoren i Tensta och Rinkeby, samt på stadsbyggnadskontorets hemsida. Annonser om samråd och samrådsmöte publicerades i lokaltidningen Mitt i Tensta-Rinkeby och Mitt i Kista tisdagen den 14 augusti 2012. Samrådsmöten hölls 29 augusti i Tensta träff där ett 40-tal personer närvarade samt 6 september i Husby Träff där ca 15 personer närvarade.

Ämnesvisa synpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstaganden

Nedan redovisas ämnesvis de synpunkter som inkom under samrådet. Stadsbyggnadskontorets kommentarer och ställningstagande redovisas i kursiv stil efter varje ämne.

Allmänt om samrådet och planprocessen

Järva Discgolf Park, restaurang Whitehouse och flera privatpersoner är kritiska till processen och programförslaget som de menar har varit otydlig och missvisande. Järva Discgolf Park är också kritisk till hur tävlingsprocessen bedrivits.

Flera privatpersoner är kritiska till att protokoll inte fördes på samrådsmötena. Några privatpersoner anser att informationen om samrådet inte har nått ut i tillräcklig omfattning. En person påpekar att mailadressen i det tryckta materialet inte var korrekt. En privatperson menar att boende i Tenstaområdet har svårt att säga ifrån.

Naturskyddsföreningen finner det anmärkningsvärt att slutsatserna från MKB:n inte redovisas i programförslaget.

SL, Järfälla kommun och Bahá'i-samfundet deltar gärna i de fortsatta planerna.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Ett start-PM med ungefärligt planområde godkändes av stadsbyggnadsnämnden den 11 december 2008. När arkitekttävlingen om en ny begravningsplats skulle utlysas 2009 valde kontoret och kyrkogårdsförvaltningen ett stort tävlingsområde, för att pröva olika möjligheter till lokalisering i friområdet sydvästra del. Därefter har programprocessen bedrivits på sedvanligt sätt. Under samrådstiden fanns efterskickning från den mailadress som angavs i det tryckta materialet.

Allmänt om förslaget och utvecklingen

De flesta remissinstanser, t.ex. berörda stadsdelsnämnder, kyrkogårdsnämnden, Sigtuna kommun, Svenska Bostäder, några föreningar och en privatperson är positiva till grundidéerna i förslaget. Trafikkontoret anser att det är svårt att få en uppfattning om förslaget.

Sundbybergs stad är negativ till förslaget då det i dagsläget inte kan garanteras att negativa konsekvenser för vattenmiljön, framförallt Igelbäcken, inte uppstår.

Många föreningar och privatpersoner, bl.a. Svenska turistföreningen och Föreningen Rädda Järva, menar att det finns andra alternativa platser som är mer lämpliga för en ny begravningsplats. De flesta förordar området där nuvarande motocrossbana vid Hägerstalund ligger, Andra platser som nämns är t.ex. mellan E18 och järnvägen, söder om Hästa klack eller mellan Tensta och Rinkeby. Flera anser att det av

etiska eller tekniska skäl är olämpligt att placera en begravningsplats på en f.d. deponi. Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning och Naturskyddsföreningen anser att det inte framgår klart på vilka grunder andra möjliga lokaliseringar inom Järvafältet valts bort.

Svenska turistföreningen framför att kompensation krävs för ianspråktagandet, t.ex. genom att tillföra områden till kulturresevatet. Naturskyddsföreningen menar att kompensationsåtgärder borde presenterats i programförslaget.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd understryker vikten av att området utformas för att tillgodose ceremoniella behov för olika seder och traditioner. Trafikkontoret och några privatpersoner föreslår att begravningsplatsen istället får en mer koncentrerad placering.

Exploateringsnämnden menar att området norr om planerat bostadsområde på överdäckningen över E 18 bör lämnas för rekreation och påpekar att fortsatt arbete med begravningsplatsen och Stockholmsporten bör ske i samverkan.

Kyrkogårdsnämnden önskar att planen kan erbjuda så hög flexibilitet som möjligt samtidigt som de områden som pekas ut som möjliga kistgravar måste avsättas som gravmark i detaljplanen.

Hästa gård anser att förslaget innebär stora inskränkningar på gårdens verksamhet och att ersättningsmark och ny gödselplatta kommer att behövas. Restaurang Whitehouse påpekar att restaurangen hamnar mitt i en begravningsplats och en privatperson befarar att restaurangen kommer att försvinna.

En privatperson menar att området är expansivt och att det därför finns risk för att begravningsplatsen kommer behöva flyttas om 50-100 år. Några privatpersoner anser att det finns risk för att begravningsplatsen med denna lokalisering kommer att vandaliseras.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I det expansiva Stockholm är det viktigt att avsätta mark för framtida behov av gravmark. Det är idag brist på framför allt kistgravar i norra och västra Stockholm. Vid utredning av alternativa lokaliseringar för en ny begravningsplats har den nu aktuella platsen funnits mest lämplig.

Markavvattning och tillskapande av våtmark kommer att miljöprövas, vilket bör innebära att riskerna för negativa konsekvenser för Igelbäcken minimeras. Ett kontrollprogram kommer att upprättas. Miljökonsekvensbeskrivningen kompletteras med en redovisning av möjliga alternativa lokaliseringar.

Eftersom begravningsplatsen inte kräver någon gränsändring eller dispens i kulturresevatet är inte kompensation enligt 7 kap. miljöbalken aktuellt. Kyrkogårdsförvaltningens ambition är dock att i samband med anläggandet och skötseln av begravningsplatsen i möjligas-

te mån höja områdets natur- och kulturvärden. I och med nyplanteringar och riktade skötselinsatser samt att nya våtmarker och ytor för betesdrift tillskapas, förväntas en förstärkning av den biologiska mångfalden och utvecklingen av de befintliga kulturmiljöerna inom området. Eventuella gamla miljöskulder tas om hand genom utskiftning av massor i Granholmstoppen. Verksamheter som restaurang och jordbruk samt discgolfanläggning kan i huvudsak finnas kvar inom programområdet under det första utbyggnadsskedet av begravningsplatsen. Tillgängligheten för det rörliga friluftslivet ökar genom att Granholmstoppen görs mer tillgänglig.

Kyrkogårdsförvaltningens avsikt med utformningen av begravningsplatsen är att den ska fungera för olika seder och traditioner. Med en mer traditionell utformning av begravningsplatsen med ett större avgränsat område skulle en relativt stor del av Järva friområde bli otillgängligt för många rekreationsaktiviteter.

Begravningsplatsens sydligaste del planeras till en bit norr om gång- och cykelvägen nedanför sluttningen från överdäckningen över E18. Mellan begravningsplatsen och gc-vägen kan vegetation sparas och planeras så att gravkvarteren avskärmas mot gc-vägen. Planeringen av begravningsplatsen och planeringen av Stockholmsporten kommer att samordnas. Detaljplanen kommer inte göras mer detaljerad än nödvändigt.

Järva friområde är kulturresevat och därmed skyddat mot exploatering. Begravningsplatsen kommer att bemannas dagtid och därmed kan tillsynen av området öka och risken för vandalisering minska jämfört med dagens situation.

Arkitektur och gestaltning

Flera remissinstanser, bl.a. kulturnämnden och Skönhetsrådet, och en privatperson är positiva till intentionerna i programförslagets utformning.

Trafikkontoret anser att programmet bör kompletteras med tydliga sektioner och profiler för att få ökad tydlighet kring masshantering, tillgänglighetsanpassning, vägar, m.m. och vilken påverkan detta kommer ha på landskapet.

Trafikkontoret anser att byggnadernas utformning är av mycket stor betydelse och ställer sig frågande till om varje gravkvarter behöver en egen byggnad.

Skönhetsrådet anser att det gäller att på ett tydligt sätt markera skillnaden mellan det privata och allmänna och att projektet måste kvalitetssäkras i ett mycket långt tidsperspektiv. Två privatpersoner är kritiska till de murar som tycks föreslås avgränsa gravkvarteren.

En privatperson är kritisk till gestaltningen av förslaget, bl.a. de trädplanteringar som föreslås. Många föreningar och en privatperson

framför detaljsynpunkter på t.ex. inredning av ceremonilokalerna som inte regleras i detaljplanen.

Bahá'i-samfundet framför önskemål om områdets skönhet, hänsyn till historiskt perspektiv, och möjligheten att skapa en kulturers mötesplats.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

I detaljplaneskedet kommer tydligare bilder och ritningar, t.ex. för masshantering, vägar, tillgänglighet, parkeringslösningar och byggnader, tas fram och frågan om eventuell byggnad till varje gravkvarter studeras.

Ett gestaltungsprogram arbetas fram för att markera ambitionen med att skapa en långsiktig kvalitet i gestaltningen av begravningsplatsen. Utformningen ska ta sin utgångspunkt i kulturlandskapets befintliga kvaliteter. Genom gestaltningen av väl definierade "öar" i landskapet skapas tillägg som förstärker upplevelsen av platsen och ger tydliga avgränsningar mellan det rekreativa landskapet och begravningsytorna. Detta skapar ett varierat helhetsuttryck och förstärker landskapets olikheter. Alla gravplatserna utförs med variation sinsemellan, i miljövänliga och hållbara material, som i uppdrag behandlas särskilt och specifikt.

Utformningen av begravningsplatsen för att markera privata respektive allmänna ytor, gravkvarterens avgränsning och trädplanteringen studeras vidare.

En traditionell begravningsplats avgränsar oftast ett större område och där kan det ta många år innan alla gravkvarteren tagits i bruk. Genom att gestaltungs-konceptet "Öarna" bygger på ett antal väl avgränsade öar som läggs ut i landskapet finns möjlighet att ha en flexibel utbyggnadstakt som anpassas efter behov. Detaljsynpunkterna lämnas över till kyrkogårdsförvaltningen.

Olägenheter för grannar

En privatperson är orolig för att de närboende inte kommer uppskatta att bo intill en begravningsplats.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Inga invändningar mot förslaget har inkommit från boende och fastighetsägare i kvarteren intill området. I samtliga portar intill området har affischering om förslaget gjorts.

Kulturlandskapet

Länsstyrelsen och kulturnämnden påpekar att det bör ställas mycket stora krav på utformningen av begravningsplatsen så att den inordnas sig i kulturlandskapet. Vägarnas storlek och beläggning samt avgränsningarna runt gravkvarteren måste anpassas. Kulturnämnden menar att olika lösningar bör prövas på olika ställen. Trafikkontoret menar att

det är viktigt att anpassa avgränsningen av gravkvarteren till kulturlandskapet. Trafikkontoret anser att begravningsöarna i åkerkanterna bör utgå eftersom dessa utgör ett tydligt visuellt ingrepp i kulturlandskapet och innebär att biltrafik dras in på fältet.

Flera remissinstanser, bl.a. trafikkontoret och kulturnämnden, menar att kompletterande vegetation bör anknyta till befintlig karaktär och att ett skötselprogram för hela området, inklusive fornlämningarna, måste tas fram i projektet. Länsstyrelsen kommer inte att ge tillstånd till nyplanteringar inom fasta fornlämningar.

Länsstyrelsen och kulturnämnden framför att hänsyn har tagits till fornlämningar, men på några ställen kolliderar begravningsplatsen och den tillfälliga nya placeringen av discgolfbanan med fornlämningar. Länsstyrelsen anser att en arkeologisk utredning krävs av området för att kunna bedöma förslagets konsekvenser ur fornlämningssynpunkt. Kulturnämnden anser att det måste utredas vidare om en eventuell påverkan på yt- och markvattenförhållandena kan påverka fornlämningar och kulturlandskapets växtlighet och vilka åtgärder som i sådana fall bör vidtas.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att det bör finnas förutsättningar för jordbruket i Järva friområde att fortleva för att bevara det historiska landskapet och naturmiljön. Nämnden framför också att det är viktigt att bevara åkerholmarna.

Svenska turistföreningen anser att en begravningsplats i detta område motverkar syftet med kulturreseptatet. En privatperson menar att vi ska vara rädda om de historiska sakerna och att gravar med plastblommor inte passar in i landskapet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Utformningen och skötseln av begravningsplatsen, med bl.a. vägar, vegetation, m.m. kommer att studeras vidare, bl.a. med utgångspunkt i att jordbruket i friområdet ska fortsätta. Ambitionen är att hålla landskapet mellan öarna öppet med hjälp av betesdrift. Begravningsöarna i åkerkanterna studeras vidare.

En arkeologisk utredning kommer att göras. Huruvida eventuell påverkan på hydrologin kan påverka fornlämningar och kulturlandskapets växtlighet kommer att utredas i samband med ansökningar om tillstånd för markavvattning, m.m. Ett bevarande av åkerholmarna eftersträvas i fortsatt planering.

Syftet med Igelbäckens kulturreseptat är att bevara ett rikt kulturlandskap som har stort värde för friluftslivet samt en nyckelfunktion i den regionala grönstrukturen för Stockholms biologiska mångfald. Syftet är också bl.a. att utveckla området till ett aktivitetsfält och mötesplats. Eftersom begravningsplatsen utformas med hänsyn till kulturlandskapet och olika rekreationsaktiviteter och kommer bidra till området som mötesplats anser kontoret att begravningsplatsen inte motverkar syftet.

Kyrkogårdsförvaltningen kan sätta upp regler för hur gravarna ska utformas, så kallade gravvårdsbestämmelser. Gravrättsinnehavaren måste ha tillstånd för att sätta upp gravsten eller gravvård. God gravkultur ska upprätthållas i enlighet med Begravningslagen vilket innebär att kyrkogårdsförvaltningen kan återta gravar som inte sköts ordentligt. Besiktning av gravar görs en gång per år eller vid behov.

Rekreation

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att det bör finnas möjlighet till friluftsliv i olika former på lämpliga platser mellan öarna. Stadsdelsnämnderna, Spånga-Kista församlings kyrkoråd, Järva Discgolf Park och en privatperson menar att om planområdet exkluderar Granholmstoppen kan möjligheterna till skärmflyg, discgolf och pulkaåkning tillgodoses. Idrottsförvaltningen ser det som viktigt att discgolf- och skärmflygverksamheterna får vara kvar i området.

Flera remissinstanser, bl.a. länsstyrelsen, trafikkontoret, miljö- och hälsoskyddsnämnden, Svenska turistföreningen och Järva Discgolf Park, och några privatpersoner är oroliga för att det kan bli konflikter om t.ex. rekreations- och sportaktiviteter som discgolf kombineras med begravningsplats. Flera privatpersoner tror att begravningsplatsen kommer att helt förhindra rekreation i området och en person menar att områdena mellan begravningsområdena kommer upplevas mer otrygga än idag.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden och Föreningen Rädda Järva påpekar vikten av att beakta allmänhetens tillgång till området. Naturskyddsföreningen anser att begravningsplatsen kommer att förhindra friluftsliv inom hela planområdet. Många privatpersoner anser att hela området behövs som rekreationsområde.

Järva discgolf club, Ymer Frisbee, Norrköpings discgolfklubb och många privatpersoner påpekar att discgolf-sporten ger motion, friskvård och goda vänskapsrelationer för alla. De menar att Järva discgolf park är en anläggning i världsklass och önskar att staden i beslutandet av områdets framtid väger in potentialen i att ligga i framkant inom en sport på stark frammarsch. Flera av dem anser att det förslag till omlokalisering av banan som finns i programmet inte är genomförbart.

Fenix skärmflygklubb påpekar att de blivit lovade av staden att norra sidan av Granholmstoppen ska vara reserverad för skärmflygning.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Programförslaget innebär att det stora behovet av ny gravmark tillgodoses genom något som i princip kan beskrivas som flera mindre begravningsplatser i kultur- och rekreationslandskapet. Genom noggrant genomtänkt utformning och skötsel av begravningsöarna respektive övriga områden bedömer kontoret att en tillräcklig tydlighet kan nås när det gäller var rekreativa aktiviteter är lämpliga och var mer stillhet och ro behövs.

Kontoret bedömer att området med en begravningsplats kommer bli mer befolkat än idag och därmed mer tryggt. Järva friområde är drygt 400 hektar. Av detta kommer begravningsplatsen ta ca 25-30 hektar eller mindre än 10 % i anspråk som gravmark eller liknande där rekreativt aktiviteter inte kan pågå.

Kontoret bedömer att pulkaåkning och skärmflyg kan fortsätta att bedrivas. Alternativa platser för discgolfverksamheten ska utredas.

Gator och trafik

Allmänt

Järfälla anser att det är viktigt att säkerställa en god tillgänglighet med bil, till fots och med cykel, framförallt från Barkarbystaden, och att den regionala kopplingen bör beskrivas mer ingående. Naturskyddsföreningen menar att fler parkeringsplatser samt bilvägar djupt in i reservatet inte är förenligt med reservatets syfte.

Biltrafik

Länsstyrelsen och Trafikverket påpekar att anslutningen till Hjulsta trafikplats är osäker och anser att planeringen av området måste tidsmässigt koordineras med Förbifart Stockholm och Stockholmsporten. Hembygdsföreningen och Friluftsrådet anser att en ny vägförbindelse mellan Hjulsta och Akalla vore olyckligt. Trafikkontoret efterfrågar tydligare redovisning av hur området tänks ansluta till kringliggande vägnät.

Länsstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och Hästa gård menar att det är viktigt att begränsa motortrafik i området. Trafikkontoret menar att Talldungen (I) och den östra ceremonibyggnaden inte bör få en anslutning för biltrafik till befintlig gång- och cykelväg. Restaurang Whitehouse menar att en bilväg framför restaurangen framtiden platsens lantliga idyll och att borttagning av restaurangens anslutningsväg omöjliggör varutransporter, sophämtning, m.m. Hästa gård anser att ingen väg bör dras från gården in i begravningsplatsen

Gång- och cykeltrafik

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att konsekvenserna av de gångvägar som planeras genom befintliga våtmarker måste utredas.

Kollektivtrafik

SL, miljö- och hälsoskyddsnämnden och flera privatpersoner påpekar att området idag ligger långt från befintlig kollektivtrafik.

Parkering

Flera remissinstanser och föreningar, bl.a. länsstyrelsen, trafikkontoret och Spånga-Kista församlings kyrkoråd, anser att det är viktigt att tillräckligt antal parkeringsplatser kommer att finnas och att de utformas väl. Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Hembygdsföreningen och Friluftsrådet menar att parkeringsytorna, bl.a. för personalen, bör minimeras och om möjligt placeras utanför reservatet. Restaurang

Whitehouse påpekar att nuvarande parkeringsplats vid restaurangen krymps. Järva Discgolf Park och många privatpersoner är oroliga för att mycket av det värdefulla landskapet kommer bli parkeringsytor.

Tillgänglighet

Trafikkontoret anser att förslaget saknar tydlighet kring tillgänglighetsanpassningen. Järva Discgolf Park och två privatpersoner menar att det blir svårt att lösa tillgängligheten både till och inom området.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Kontoret planerar för en god tillgänglighet till begravningsplatsen i första hand med kollektivtrafik, till cykel eller till fots, även om det också ska gå att nå den med bil.

Begravningsplatsen är placerad i sydvästra delen av friområdet för att minska intrång av biltrafik in i friområdet. Vägnätet inom begravningsplatsen utformas med hänsyn till kulturlandskapet och i första hand för gång, cykel och driftfordon men kan även användas av andra. Biltrafik förbi Hästa gård minimeras.

Tillfart till området från omgivande lokalgatunät behövs, antingen från Hjulsta trafikplats, från Akallalänken eller på annat sätt. Även andra verksamheter i området än begravningsplatsen behöver anslutning till allmänna vägnätet. Hur detta ska ske studeras vidare tillsammans med planeringen av bl.a. Förbifart Stockholm och Stockholmsporten.

Det interna vägnätet inom begravningsplatsen studeras vidare, bl.a. med hänsyn till annan gång- och cykeltrafik inom friområdet och till befintliga våtmarker.

Planeringen utgår från att busstrafiken på Akallalänken kommer att fortsätta och diskussioner med SL om ev. hållplatser vid begravningsplatsen ska föras. När överdäckningen över E18 är klar kommer det att vara högst 1 km till Tensta tunnelbanestation.

Antalet parkeringsplatser beräknas utifrån det normala antalet besökare och att en majoritet av besökarna inte kommer med bil, även om det kan innebära vissa extraåtgärder vid besökstoppar. Särskilda lösningar ska studeras för att hantera tillfälliga besökstoppar utan att störa viktiga landskaps- och rekreationsvärden. Tillgänglighetsanpassningen av begravningsplatsen studeras vidare i avvägning mot kulturlandskapets värden.

Teknisk försörjning

Dräneringsvatten och dagvatten

Länsstyrelsen undrar om den våtmark som föreslås rena merparten av dag-, drän- och gravvatten är optimal för denna rening och menar att driftansvaret för våtmarken måste säkerställas i ett tidigt skede. Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det är positivt om våtmarkerna

klaras av att rena dag- och dränvatten utan att deras biologiska funktion försämras, men påpekar att tillförseln av näringsämnen kan kräva mer skötsel av dem.

Länsstyrelsen bedömer att det kan komma att krävas ett tillstånd för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken för markavvattningen.

Vattenförsörjning

Stockholm vatten anser att det skulle vara fördelaktigt om plangränsen dras så att huvudvattenledningen strax norr om Hjulstavägen hamnar utanför planområdet.

El/Tele

Fortum Distribution påpekar att det inom området finns befintliga 110 kV-ledningar som berörs och måste flyttas eller skyddas.

Energiförsörjning

Miljö- och hälsoskyddsnämnden påtalar vikten av att erfarenheter från energisparåtgärder på Skogskyrkogården tas tillvara vid planeringen. Fortum Värme påpekar att hänsyn måste tas till befintlig fjärrvärmeledning inom området.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Våtmarkens funktion för rening av dag-, drän- och gravvatten utreds vidare, bl.a. som en del av provningen enligt miljöbalken. Vagnät och parkeringslösningar utformas så att dagvatten kan hanteras lokalt. Begravningsplatsen ska placeras utanför huvudvattenledningen. Hänsyn till övriga befintliga ledningar kommer att tas vid detaljplaneringen. Byggnadsutformningar och val av energisystem väljs för högsta energieffektivitet.

Hälsa och säkerhet

Buller och vibrationer

Flera remissinstanser, bl.a. länsstyrelsen, Trafikverket och miljö- och hälsoskyddsnämnden, samt Föreningen Rädda Järva anser att mer detaljerade bullerberäkningar och konkreta förslag till bullerdämpande åtgärder behövs, t.ex. i form av bullervallar eller vegetationsklädda skärmar som upplevs som ett naturligt inslag i kulturreseptatet.

Flera privatpersoner tror inte att det går att åstadkomma stilla och ro intill de stora trafiklederna.

Ras och skred

Länsstyrelsen påpekar att Granholmstoppen är en f.d. deponi och anser att risken för skred och sättningar behöver klargöras inför kommande detaljplanering.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Kontoret bedömer att bullersituationen med de åtgärder som planeras på nya E 18 och Förbifart Stockholm kommer att bli acceptabel. Berörande på Akallalänkens framtida trafikmängd kan dock bulleråtgär-

der behövas även där. Risken för skred och sättningar studeras vidare.

Miljö- och klimataspekter

Miljökonsekvenser

Flera remissinstanser, bl.a. länsstyrelsen, miljö- och hälsoskyddsnämnden och kulturnämnden, Sundbybergs stad och Föreningen Räd- da Järva och två privatpersoner oroas av en eventuell påverkan på yt- och markvattenförhållandena. Kulturnämnden frågar om detta i sin tur kan påverka fornlämningar och kulturlandskapets växtlighet och miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det är viktigt att utreda hur den biologiska mångfalden påverkas. Naturskyddsföreningen menar att ingen negativ påverkan på Igelbäcken får ske.

Länsstyrelsen kan på nuvarande underlag inte bedöma om belastningen från begravningsplatsen på recipienter är lämplig. Länsstyrelsen och miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att ett kontrollprogram bör tas fram och att alternativa recipienter bör belysas bättre.

Länsstyrelsen och miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att relationen mellan Igelbäcken och grundvattnet behöver utredas närmare och att det måste säkerställas att Igelbäckens vattenkvalitet inte märkbart försämras. Miljö- och hälsoskyddsnämnden påpekar att föreslagen dag- och dränvattenhantering är ett avsteg från stadens vattenprogram, men anser att tillrinningen till Igelbäcken och Bällstaån inte bör minska. De bedömer också att dränvattnet ur hygienisk synpunkt inte behöver behandlas i avloppsreningsverk.

Naturskyddsföreningen har tolkat förslaget som att kistgravar föreslås i området som pekats ut som olämpliga p.g.a. ytliga grundvattennivåer. Länsstyrelsen menar att dispens från länets markavvattningsförbud troligen krävs för dräneringen av gravområden.

Stockholm Vatten ställer sig bakom yt- och grundvattenutredningen. Länsstyrelsen och Stockholm Vatten förväntar sig att den följs.

Länsstyrelsen anser att kompensationsåtgärder för eventuellt försämrade spridningssamband bör diskuteras. Miljö- och hälsoskyddsnämnden menar att ekar bör prioriteras vid nyplantering och att kärlväxter samt groddjur behöver inventeras. Länsstyrelsen och miljö- och hälsoskyddsnämnden påpekar att och att en dispens från biotopskyddet eventuellt kan behövas.

Länsstyrelsen påpekar att en användning av Granholmstoppen som begravningsplats kräver ändring i Stockholms avfallsplan samt godkännande av miljöförvaltningen. Miljö- och hälsoskyddsnämnden framför att det måste finnas beredskap för att ta hand om förorenade massor, och att det är positivt om dräneringen av vissa ytor på toppen medför inbromsade föroreningstransporter.

Länsstyrelsen anser att det bör klargöras vilka processer med koppling till miljöbalken som finns och att plan- och miljöprocesserna bör drivas parallellt. Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår att tillstånds- och dispensprövning enligt reservatsföreskrifterna sker så tidigt som möjligt och menar att intrånget ska kompenseras enligt miljöbalken.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden påpekar vikten av att vara restriktiv med hårdgjorda ytor. En privatperson är orolig för att naturvärden, t.ex. vacker fågelsång, försvinner.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

Länsstyrelsen och flera privatperson menar att beskrivningen av alternativa lokaliseringar borde vara mer omfattande. Länsstyrelsen efterfrågar också en beskrivning av hur den biologiska mångfalden i den våtmark som ska rena grav- och dränvatten kommer att påverkas. De menar att förslag till åtgärder i MKB:n bör följas.

Länsstyrelsen anser att en närmare avgränsning av MKB i samråd mellan länsstyrelsen och staden är lämplig.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att MKB:n behandlar de för projektet relevanta miljöaspekterna.

Naturskyddsföreningen menar att resonemanget i MKB:n om att tillgängligheten ökar p.g.a. att bilvägar dras fram är bakvänt och att MKB:n behöver kompletteras med inventeringar av fåglar, groddjur och kärlväxter.

En privatperson anser att MKB:n förminskar discgolfens positiva betydelse för området och tillskriver begravningsplatsen positiva konsekvenser som skulle kunna komma till stånd ändå.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Länsstyrelsen kan på nuvarande underlag inte bedöma hur programförslaget förhåller sig till de statliga ingripandegrunderna enligt 12 kap. ÄPBL vid ett genomförande av detaljplaner, med avseende på miljökvalitetsnormer för vatten. Länsstyrelsen anser att påverkan på såväl yt- som grundvatten bör belysas samlat i en prövning enligt miljöbalken.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

För bl.a. prövningen enligt miljöbalken av markavvattningen kommer begravningsplatsens eventuella påverkan på yt- och markvattenförhållanden, inkl. Igelbäcken, och följeffekter för kulturlandskapet och den biologiska mångfalden ytterligare utredas. Ett kontrollprogram för påverkan på yt- och grundvatten samt beredskap för att omhänderta förorenade massor kommer att tas fram. Val av kistgravområden görs utifrån där det är lämpligt utan större dräneringsåtgärder.

Förslagen i yt- och grundvattenutredningen kommer att genomföras i den utsträckning det är möjligt. Utformningen av begravningsplatsen kommer att göras med målet att förbättra spridningssambanden för

arter knutna till ädellövträd, våtmarker och det öppna kulturlandskapet, samt en minimering av de hårdgjorda ytorna.

Om det behövs kommer dispens från biotopskyddet sökas. Stockholms avfallsplan kommer att ändras med avseende på Granholmstoppen. Prövningen mot reservatsföreskrifterna bör ske först när den slutliga utformningen av begravningsplatsen är klar, så att även detaljer kan prövas.

Övriga frågor

Trafikkontoret påpekar att en befintlig gödselplatta för Hästa gård försvinner i samband med föreslagen etapp 2 i anläggandet av begravningsplatsen och menar att den måste ersättas inom projektets budget.

Exploateringsnämnden anser att huvudmannaskapet för allmänna ytor bör vara utrett inför framtagandet av detaljplan.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Förändringar i Hästa gårds verksamhet orsakade av begravningsplatsen som kräver ersättning bekostas av projektet. Huvudmannaskapet för allmänna ytor inom planområdet kommer att utredas vid framtagandet av detaljplanen.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Stadsbyggnadskontoret bedömer att en begravningsplats i huvudsak i enlighet med programförslaget innebär en lämplig avvägning mellan olika intressen. I de inkomna synpunkterna framkommer oro för att begravningsplatsen kommer att påverka områdets natur- och kulturvärden samt rekreationsaktiviteter och -verksamheter negativt. Om begravningsplatsen ska utnyttja all mark som är geotekniskt lämplig för kistgravar måste discgolffen flyttas till annat område. Det är viktigt att begravningsplatsen utformas så att den i övrigt berikar områdets natur-, kultur- och rekreationsvärden.

Fortsatt arbete

Med anledning av de synpunkter som framförts under programsamrådet kommer följande frågor att studeras vidare, bl.a. vid framtagandet av ett förslag till detaljplan. Flera av dem kommer dock inte regleras i detaljplanen, men kan t.ex. läggas in som villkor i ett kulturresevats-tillstånd.

- Programarbetet för Stockholmsporten och nödvändig markkompensation för begravningsplatsens behov
- Utbyggnadsstrategier för begravningsplatsens samverkan med det rörliga friluftslivet, koloniträdgårdar samt konsekvenser för verksamheter som Hästa Gård, discgolfanläggningen och restaurangen
- Tillgänglighetsfrågor för bilar, cyklar och gående
- Framtagande av gestaltningsprogram för gravkvarter, vägar, parkeringsytor och byggnader

- Förstärkning av biologiska värden genom redovisning av nyplanteringar, anläggande av våtmarksområden.
- Miljöpåverkan, redovisning av hantering av dränvatten, dagvatten, kontrollprogram. Hantering av eventuellt avfall från Granholmstoppen m.m.
- Tillstånd för markavvattning
- Miljökonsekvensbeskrivning till detaljplanen samt till ansökan om tillstånd för markavvattning
- Åtgärder för att förstärka kulturmiljön
- Skötselanvisningar
- Kostnadsanalyser vid val av utbyggnadsutformning

Inkomna synpunkter

Nedan redovisas en sammanfattning av inkomna synpunkter. För yttrandena i sin helhet hänvisas till planakten för projektet, dnr 2006-16107. Planakten för ärendet finns tillgänglig i Tekniska Nämndhuset på Fleminggatan 4.

Statliga och regionala myndigheter och förbund

Länsstyrelsen

Sammanfattande bedömning

Stora delar av programområdet har besvärliga förutsättningar för anläggande av begravningsplats med kistgravar. Länsstyrelsen konstaterar att ett genomförande av planprogrammet påverkar såväl vattenkvalitet som yt- och grundvattennivåer inom området. Länsstyrelsen kan på nuvarande underlag inte bedöma om belastningen från begravningsplatsen på recipienter är lämplig. Prövning av anläggningens lämplighet enligt 9 kap. miljöbalken är motiverad enligt länsstyrelsens uppfattning. I området finns intressekonflikter som behöver studeras vidare inom ramen för planprocessen. Länsstyrelsen kan på nuvarande underlag inte bedöma hur programförslaget förhåller sig till de statliga ingripandegrunderna enligt 12 kap. ÄPBL vid ett genomförande av detaljplaner.

De statliga ingripandegrunderna enligt 12 kap. PBL

Av 12 kap. 3 § ÄPBL följer att Länsstyrelsen ska upphäva en kommuns beslut att anta en detaljplan i vissa fall, t.ex. om beslutet innebär att en miljökvalitetsnorm inte följs. Nedan redovisas Länsstyrelsens syn på hur planförslaget förhåller sig till de statliga ingripandegrunderna.

Miljökvalitetsnormer för vatten (dagvattenhantering och utsläpp)

I Yt- och grundvattenutredning (sid. 15-16) redovisas beräknade emissioner från gravplatserna. Beräkningarna visar att det är förhållandevis stora mängder kväve och fosfor som hamnar i marken och som kan transporteras vidare till markvatten och grundvatten. Utslaget på 40 år motsvarar fosforutsläppen cirka 100 personekvivalenter (pe) och kväve cirka 700 pe. Fullt utbyggd blir mängderna 5 gånger större men under en längre tidsperiod.

Vidare beskrivs att avvattning av ett antal områden planeras men också att avvattning till både befintliga och nyanlagda våtmarker planeras. Avledning av gravvatten planeras inte, men kan bli aktuellt vid behov. Materialval i kistor kan inte förutsägas, och inte heller vilka föremål eller material som begravs p.g.a. griftefriden. Diffus spridning planeras och därmed spridning av organiskt material, fosfor, kväve, zink m.m. Liksafter bryts ner inom cirka ½-1 år, och en vidare spridning av utläckande ämnen via gravvattnet, påverkas enligt Länsstyrelsens bedömning, av jordartsförhållanden i mark som underlagrar gravbotten.

MKB:n anger att påverkan på föreslagen recipient Igelbäcken endera kan ha positiva eller negativa effekter. Igelbäcken är utpekad som ett ESKO-område (ekologiskt särskilt känsligt område) och är därmed särskilt känslig för försämrade vattenkvalitet och försämrat flöde.

I yt- och grundvattenutredningen beskrivs miljötillståndet kortfattat för Bällstaån och Igelbäcken (sid. 14). Det nämns dock inget om nedströms liggande vattenförekomst Edsviken, där Igelbäcken mynnar. Edsviken har en mycket ansträngd miljösituation (otillfredsställande ekologisk status/uppnår ej god kemisk status). Beskrivning av programförslagets påverkan på status och miljö kvalitetsnormer (MKN) för vatten behöver göras i det fortsatta planarbetet.

Det bör även observeras att Igelbäcken är föreslagen att bli ny vattenförekomst vid nästa tillfälle som Vattendelegationen tar beslut om sådana. Det innebär att Igelbäcken får MKN, som innebär att vattenkvaliteten ska ha minst god status vid ett ännu inte angivet årtal samt att nuvarande vattenstatus inte får försämrats. MKN finns redan idag för Edsviken och Bällstaån, samt Mälaren, som Bällstaån påverkar genom sitt utlopp i Ulvsundasjön.

Länsstyrelsen anser att alternativa recipienter bör redovisas. Om Järva dagvattentunnel nyttjas bör konsekvenserna för Edsviken belysas. Det gäller även om Igelbäcken väljs som recipient, eftersom den mynnar i Edsviken. Alternativet att använda Järva dagvattentunnel bör belysas bättre, t.ex. när det gäller tunnelns kapacitet (praktiskt och enligt gällande miljötillstånd för tunneln) att ta emot ytterligare vatten. I handlingarna anges att ett motiv för att släppa gravvattnet till Igelbäcken är att tillföra bäcken vatten eftersom vattenföringen under vissa perioder är otillfredsställande. Stockholm stad tillför idag renvatten under torrperioder. Även konsekvenser av att kompensera med renvatten bör belysas tydligare.

Relationen mellan Igelbäcken och grundvattnet behöver utredas närmare för att se hur grundvattnet från begravningsområdet kan komma att påverka vattenkvaliteten i Igelbäcken. Grundvattnet är idag starkt påverkat av antropogen verksamhet, framför allt nedströms Granholmstoppen. I MKB:n (sid. 30) anges att de förhöjda halterna i Igelbäcken kan tyda på viss påverkan från förorenat grundvatten.

Hårdgjorda ytor, infrastruktur och byggnader ger minskad grundvattenbildning. Samtidigt ger det också sämre förutsättningar för infiltra-

tion vid stora nederbördsmängder som kan bli aktuellt med klimatförändringarna.

Sammantaget kan Länsstyrelsen i dagsläget inte uttala sig om Igelbäcken eller Bällstaån är lämpliga recipienter. Det måste visas att föreslagen rening med våtmarker klarar att rena gravvatten, dränvatten och dagvatten och om det är förenligt med dess nuvarande och potentiella biologiska värden.

Man kan alltså konstatera att utsläppen från begravningsplatsen är förhållandevis stora och motsvarande utsläpp från avloppsreningsverk provas som C-anläggningar enligt miljöbalken. Länsstyrelsen anser att flera av ovan nämnda frågor bör belysas samlat i en prövning enligt miljöbalken och inte i en planprocess enligt PBL.

Länsstyrelsen anser mot bakgrund av de besvärliga mark- och grundvattenförhållandena att beskrivningen i MKB:n av alternativa lokaliseringar borde vara mer omfattande. Den enda alternativa lokalisering som omnämns, Hägerstalund, avförs som ett alternativ fram till 2015. Detta årtal ligger dock inte så långt fram i tiden.

Övriga frågor av betydelse för planens genomförande

Kulturreseptatet och kulturmiljöfrågor

Begravningsområdet ligger inom det kommunala kulturreseptatet Igelbäcken. Programområdet utgör en värdefull kulturmiljö med levande lantbruk, beteshagar och värdefulla biotoper. Skötselplanen för kulturreseptatet förutsätter fortsatt hävd och ett fortsatt levande lantbruk. Delområde 1 och 2 samt även 6, 10 och 11 innebär att mark för bl.a. produktion av ensilage, bete och odling tas i anspråk.

Länsstyrelsen vill understryka vikten av att den planerade begravningsplatsens utformning anpassas till landskapet. De förslag som redovisas ter sig i vissa fall främmande och de murar och plank som förekommer i illustrationsmaterialet förefaller genom sin skala och form att bli påträngande i landskapet och riskerar att stänga ute det landskap som begravningsplatserna ska integreras i. Länsstyrelsen vill samtidigt framhålla att det är positivt att ett så ambitiöst programarbete lagts ned.

I området finns flera fornlämningar som påverkas av den föreslagna planen. Länsstyrelsen saknar i programmet en tydlig redogörelse för påverkan och konsekvenser på fornlämningarna inom området. Den bilagda MKB:n redovisar *inga eller obetydliga konsekvenser* för fornlämningarna. Förslaget påverkar befintliga fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar och med all sannolikhet finns ytterligare fornlämningar, ej synliga ovan mark, i form av boplatslämningar m.m. inom området.

Länsstyrelsen anser att en arkeologisk utredning krävs av området för att kunna bedöma förslagens konsekvenser ur fornlämningssynpunkt.

I programmet framgår att den befintliga 18-hålsbanan för discgolf eventuellt ska flyttas till de mer fornlämningstäta områdena västerut i området. Länsstyrelsen anser inte att detta är lämpligt ur fornlämningssynpunkt. En eventuell flytt av 18 hålsbanan in i detta område kräver samråd med Länsstyrelsen i ett tidigt skede för att undvika ingrepp, slitage mm på fornlämningarna.

I programmet framgår också att en del nyplanteringar kan bli aktuella inom området. Länsstyrelsen kommer inte att ge tillstånd till nyplantering inom fasta fornlämningar. Även nyplanteringar i närheten av fornlämning kräver samråd med länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

Anläggande av våtmark och andra tillstånd

Den våtmark som föreslås rena merparten av dagvatten, dränvatten och gravvatten från begravningsområdet ligger utanför begravningsområdet. Kommer våtmarken att vara optimal för rening av gravvatten från begravningsplatsen? På vilket sätt ska den byggas ut och anpassas för att få optimal rening? Våtmarkens huvudsakliga syfte är idag att gynna biologisk mångfald. Hur kommer denna att påverkas av tillkommande förorenat grav och -dränvatten? Driftansvaret för våtmarkerna måste säkerställas i ett tidigt skede så att detta är löst när anläggningen är färdigställd.

Begravningsplatsen och tillhörande anläggningar torde även kräva tillstånd eller dispens från reservatsbestämmelserna. Föreskrift A5 för kulturresevatet anger att det är förbjudet att bedriva verksamhet som leder till förorening eller grumling av Igelbäckens vatten eller minskar tillrinningen till Igelbäcken. Även detta bör klargöras tydligare redan i planprocessen.

I MKB:n (sid. 13) anges att dispens från markavvattningsförbudet kan krävas. Markavvattningsförbud råder i länet och planerna om dränering av gravområden är troligen i strid med förbudet och kräver dispens. Länsstyrelsen bedömer att det även kan bli aktuellt med vattendom enligt 11 kap. miljöbalken. Det bör framgå tydligare av handlingarna hur våtmarkerna ska konstrueras för att det ska vara möjligt att lämna närmare synpunkter angående prövning av verksamheten enligt miljöbalken.

Länsstyrelsen anser att staden bör följa de rekommendationer om lämpliga områdens avgränsningar som angetts i underlagsrapporterna. Även förslag till åtgärder sid. 36 och 43 i MKB:n bör följas.

Eftersom det är mycket känsliga recipienter (Igelbäcken, Edsviken, Bällstaån) som berörs av utsläpp från begravningsområdet bör även ett kontrollprogram tas fram i samråd med miljöförvaltningen.

Biotopskyddade åkerholmar förefaller att beröras av programförslaget. För sådana objekt som omfattas av det generella biotopskyddet får man inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet av Länsstyrelsen.

Det vore värdefullt om det kan klarläggas vilka processer med koppling till miljöbalken som finns, redan i ett tidigt planskede så att det är möjligt att ge rätt synpunkter vid rätt tillfälle. Det vore också värdefullt om plan- och miljöprocesserna kan drivas parallellt.

Granholmstoppen

Granholmstoppen nämns som en deponi i befintlig antagen avfallsplan och även så i den nu på remiss utsända avfallsplanen för Stockholms stad. Den föreslagna nya användningen av Granholmstoppen (vilken innebär att ”stora delar av jordmassorna måste grävas ur, sållas och eventuellt bytas ut”) kräver ändring i Stockholms avfallsplan samt godkännande av tillsynsmyndigheten (miljöförvaltningen). Alla utpekade delområden för kistgravar utom 1, 2 och 10 (där nr 10 befunnits olämpligt) ligger inom schaktmassedeponin. Risker för skred och sättningar inom begravningsområdet behöver klargöras inför kommande detaljplanering.

Naturvård, rekreation

Området utgör en del av ett svagt samband i Järvakilen och är en värdekärna i grönkilen. Området är av regional betydelse med sambandet till Nationalstadsparken som är av nationell betydelse. Ett genomförande av programförslaget kan också ses som en väsentlig ändring av markanvändningen i denna del av Järvakilen. Kompensationsåtgärder av eventuellt försämrade spridningssamband bör vara värt att diskutera framgent.

En trolig utveckling inom begravningsområdet är att allmänhetens friluftsliv och rekreation inte kommer se ut på samma sätt som idag. Området får troligen en gradvis ändrad användning och en högre grad av exploatering genom planförslaget. Vistelse i anslutning till begravningsplatser påverkar sannolikt människors beteende och det bör finnas en medvetenhet att området kan få en minskad attraktion som rekreationsområde, som är ett syfte med kulturresevatet. Granholmstoppen är en viktig målpunkt för rekreation och friluftsliv där nu föreslagna gravplatser exempelvis skulle skära av befintlig pulka-backe. Å andra sidan kan begravningsområdet, som påpekats i programhandlingen få en annan utvecklad funktion som mötesplats.

Miljöpåverkan av trafik och infrastruktur

Trafik- och infrastrukturutbyggnader för begravningsområdet är troligen en av de större riskerna för negativ miljöpåverkan i området. Risker för ökad biltrafik och även av andra motorfordon finns i och med att nya vägförbindelser, parkeringsplatser och ceremonibyggnader planeras i kulturresevatet. Därför är det viktigt att begränsa motortrafik i området med genomtänkta lösningar och förhindra att smittrafik kan ta sig över fältet. Antalet p-platser bör hållas till ett nödvändigt antal för besökande och funktionshinderade och placeras samt utformas väl.

Förbifart Stockholm och Akallalänken samt eventuella tillfälliga vägomläggningar kommer konkret påverka begravningsområdet.

Övrigt

Länsstyrelsen vill i övrigt framföra: Begravningslagen anger rörande begravningsplatsers skick: ”12 § En begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd som tillkommer de dödas vilorum skall alltid iakttas.” Bullerstörningar från befintlig och planerad infrastruktur gör att platsen kanske inte kan uppnå det värdiga skick och den helgd som den bör ha. Åtgärder för att begränsa trafikbuller inom området bör därför studeras och övervägas. En placering av begravningsplatser och discgolf-anläggning bör övervägas om den är lämplig.

Betydande miljöpåverkan

Ett genomförande av programförslaget med detaljplan/-er bedöms kunna innebära betydande miljöpåverkan. Länsstyrelsen delar denna bedömning. Den till programförslaget upprättade MKB:n avses som en avgränsning av den till detaljplan sammanhörande MKB:n. I huvuddrag berör programhandlingens MKB frågor kring landskapskarakter, vattenmiljöer, rekreation och friluftsliv, naturmiljö samt hälsa och säkerhet. Länsstyrelsen uppfattar programhandlingens MKB vara av en strategisk karaktär. En mer detaljerad konsekvensbeskrivning av nämnda sakfrågor enligt ovan är behövlig. En fråga som särskilt behöver studeras närmare är vattenkvalitetsfrågor rörande begravningsanläggningens påverkan på recipienter, och hur omhändertagande och rening av dränvatten, gravvatten och dagvatten påverkar recipienter och MKN vatten. En närmare avgränsning av MKB i samrådsmöte mellan Länsstyrelsen och staden ifråga om just vattenmiljö och vattenkvalitetsfrågor ter sig lämplig. Detta gäller i synnerhet om en prövning av begravningsanläggningen enligt 9 kap. miljöbalken inte genomförs.

Storstockholms lokaltrafik (SL)

SL förutsätter att Stockholm stad planerar för en god framkomlighet och tillgänglighet till begravningsplatsen. Området ligger i dag långt ifrån befintlig kollektivtrafik. Det är viktigt att det finns gena, trygga och attraktiva gång- och cykelstråk mellan begravningsplatsen och den befintliga kollektivtrafiken. Gångvägar ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

SL är gärna med och planerar för att inte omöjliggöra en eventuell framtida kollektivtrafik in i området. För att inte omöjliggöra detta så är det viktigt att vägutformningen i området medger en effektiv bussförsörjning. SL förutsätter att Stockholms stad samråder med SL om förutsättningen för eventuell kollektivtrafik till begravningsplatsen.

Storstockholms Brandförsvär

Storstockholms brandförsvär har inget att kommentera i ärendet.

Trafikverket

Det är i dagsläget oklart hur lokalvägnätet från Järva Begravningsplats ska anslutas till Hjulsta trafikplats. Det är även oklart hur den framtida

Akallalänken ska förläggas. Det är mot denna bakgrund som detaljplaneprogrammets förslag att ansluta begravningsplatsen till Akallalänken innebär en osäkerhet. Programmet föreslår att en utbyggnad av begravningsplatsen kan startas tidigast 2014. Planeringen av området måste tidsmässigt koordineras med projekten Förbifart Stockholm samt Stockholmsporten.

Trafikverket betraktar begravningsplatser som miljöer som är känsliga för trafikbullerstörning. För begravningsplatser bör den ekvivalenta ljudnivån inte överskrida 55 db(A). Bullerbelastningen på programsamrådet kan förväntas vara hög med påverkan från E18, från planerad E4 samt även från lokalvägnätet. Dessa aspekter ska vägas in i det fortsatta planeringsarbetet. En detaljerad beräkning av trafikbullerbelastningen på begravningsplatsen krävs därför med beräkning av framtida planerad trafik. Trafikverket anser att det är kommunen som ansvarar för detaljplanläggningen av området och därmed ansvarar för att åtgärder vidtas så att begravningsplatsen ges en framtida acceptabel ljudnivå.

Grannkommuner

Järfälla kommun

Det är viktigt att den nya begravningsplatsens trafikanslutning utformas på ett sådant sätt att en god tillgänglighet med bil, till fots och med cykel säkerställs, framför allt från Barkarbystaden. I programmet för detaljplan Järva begravningsplats belyses trafikfrågorna endast översiktligt. Järfälla kommun ser gärna att den regionala kopplingen beskrivs mer ingående samt att länkar för kollektiv- och bil-, samt cykel- och gångtrafik förbereds i den kommande planeringen. Järfälla kommun ser mot bakgrund av ovan nämnda synpunkter fram emot ett fortsatt deltagande i planeringen av Järva begravningsplats.

Sundbybergs stad

Sundbybergs stad förstår behovet av en ny begravningsplats i nordvästra Stockholm. Staden ställer sig dock negativ till det framtagna förslaget till ny begravningsplats på Järvafältet då det i dagsläget inte kan garanteras att negativa konsekvenser för vattenmiljön, framförallt Igelbäcken, inte uppstår.

Staden har farhågor rörande begravningsplatsens påverkan på yt- och grundvatten. Även i miljökonsekvensbeskrivningen lyfts planprogrammets risk för negativa konsekvenser för vattenmiljön särskilt fram, och ett antal åtgärder för att minimera dessa konsekvenser föreslås.

Sigtuna kommun

Stadsbyggnadskontoret, Sigtna kommun, är positivt inställda till programförslaget och vill särskilt betona vårt samtycke i dess utformning som ger utrymme att tillgodose olika seder och bruk. Vi ser inte att planerna skulle kunna medföra någon negativ påverkan på Järvakilens

funktion med avseende på natur - och friluftsvärden utan tycker att planerna uppfyller intentioner.

Kommunala nämnder, bolag och förvaltningar

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta Stadsdelsnämnd beslutar att i huvudsak bifalla stadsdelsförvaltningens förslag samt att i övrigt anföra (se nedan), med reservation från Ornina Younan m.fl. (S), Awad Hersi m.fl. (MP) respektive Jonas Ljungstedt (V) sant särskilt uttalanden från Awad Hersi (MP):

Inför det fortsatta planeringsarbetet vill vi understryka vikten av att området utformas för att tillgodose ceremoniella behov för olika seder och traditioner. I förslaget är det olika avstånd mellan öarna och på de platser där det bedöms lämpligt bör det finnas möjlighet till friluftsliv i olika former. I det fortsatta arbetet är det angeläget att hänsyn tas så att Discgolf Parken kan finnas kvar i området och att kontakterna med företrädare för Discgolf Parken upprätthålls. I Järva friområde bör det finnas plats för såväl begravningsplats som discgolf och friluftsliv.

Stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande

Förslaget Öarna ger förutsättningar för en mångkulturell mötesplats. Förslaget ligger i linje med Promenadstaden Stockholm då begravningsplatsen knyter ihop stadsdelarna med anknytning till Järvafältet.

Nämnden anser att förslaget till begravningsplats Öarna tillvaratar kvaliteten i området och kombinerar såväl en funktionell och mångkulturell begravningsplats som friluftsområde. Det bör vara tillåtet att ha picknick, springa och åka skidor i friluftsområdet utanför begravningskvarteren och även att respektera seder som att fira de dödas dag, då man äter middag en natt i slutet av oktober om året vid graven. Skogskyrkogården är ett gott exempel på en plats där människor promenerar, joggar och cyklar för att ta sig till olika delar av området kring kyrkogården.

När det gäller discgolfanläggningen anser nämnden att det borde gå att tillmötesgå Järva discgolf Park genom att lämna plats för en 18-hålsbana på och kring Granholmstoppen även om det minskar kapaciteten hos begravningsplatsen. Det ger även möjlighet till pulkaåkning på vintern.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar enligt miljöförvaltningens förslag: Miljö- och hälsoskyddsnämnden tillstyrker programförslaget under förutsättning att:

- a) Det säkerställs att det historiska odlingslandskapet bevaras och att bete fortgår inom programområdet. Det säkerställs även att åkerholmarna som berörs av biotopskydd samt torrbacken med dess biologiska mångfald bevaras.

- b) Det sker vidare utredning om drän- och dagvattnets påverkan på den biologiska mångfalden i våtmarken samt kvaliteten på vattnet från programområdet som når Igelbäcken. Det måste säkerställas att Igelbäckens vattenkvalitet inte märkbart försämras genom projektet.
- c) Kompensationsåtgärder för ianspråktaga värdefulla grönytor presenteras.
- d) Möjligheten att uppföra bullerskydd längst Akallalänken utreds så att större delen av kyrkogården får ljudnivåer under 55 dBA ekvivalent ljudnivå.
- e) Trafikens påverkan på programområdet utreds ytterligare avseende hårdgjorda ytor för vägar och parkeringar. Utgångspunkten bör vara att se över antal och placeringar av parkeringsytor och säkerställa kollektivtrafik samt gång- och cykelvägar till området.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande

Miljöförvaltningen anser att MKB:n behandlar de för projektet mest relevanta miljöaspekterna. Förvaltningen bedömer att det är möjligt att förena begravningsplatsen med det befintliga kulturlandskapet på fältet men ett tydligare underlag behöver vidareutvecklas i fortsatt planering för att kunna bedöma om projektet är förenligt med syftet med reservatet. Tydligare underlag behövs exempelvis för att bedöma möjlighet till fortsatt betesdrift, drän, dag och grundvattnets påverkan på våtmarker och Igelbäcken samt hur en trafikökning inom området kan stävas och istället tillförsäkra god kollektivtrafik samt gång- och cykelvägar.

Natur- och kulturmiljö

Begravningsplatsen kommer utifrån reservatsföreskrifterna att tillstånds- och dispensprövas enligt MB kap 7 av stadsbyggnadsnämnden. Förvaltningen föreslår att tillstånds- och dispensprövningen sker så tidigt som möjligt i planprocessen då det är av stor vikt att tidigt bedöma om projektet är förenligt med syftet med reservatet.

Programområdet ingår i ett kulturlandskap med anor från bronsåldern. Järva friområde utgör en intakt rest av ett odlingslandskap så som det såg ut i Stockholmsområdet vid förra sekelskiftet. Dagens jordbruk är viktigt för att bevara odlingslandskapet och därmed hålla markerna öppna. Jordbruket är också viktigt för att kontinuiteten i markanvändningen ska bestå och den biologiska mångfalden gynnas. För att bevara det historiska odlingslandskapet och naturmiljön på fältet bör det enligt förvaltningen finnas förutsättningar för jordbruket att fortleva. Utan jordbruket övergår skötselansvaret till staden och för detta krävs både resurser och kompetens. Miljöförvaltningen anser att det är av stor vikt för området att bete kvarstår och ser positivt på att MKB:n förespråkar ett aktivt bete på begravningsplatsen. Planerna om att lösgående får med fåraherde ska hävda hela området låter positivt men måste noga utredas för att se om det är praktisk genomförbart med besökare i området. Någon annan lösning kan krävas för att betet ska kunna fortsätta.

För torrbacken samt ett flertal skyddsvärda fågelarter är det enligt förvaltningen av stor vikt att fältet fortsättningsvis betas. Torrbacken i den södra delen av planområdet har en gynnsam bevarandestatus för hotade växtarter samt biologisk mångfald. Torrbacken utgör också ett uppföljningsobjekt enligt stadens friyteinventering. Det finns flera observationer av skyddsvärda arter enligt Artarken på torrbacken. För att den biologiska mångfalden på torrbacken ska bevaras krävs bete så att ytan inte växer igen. Flera fågelarter häckar på och invid Granholmstoppen. Det finns ett flertal skyddsvärda arter som har rapporterats in till Artportalen och ArtArken. Arterna klassas som skyddsvärda eftersom deras livsmiljöer i stor utsträckning har försvunnit. En bekräftelse på det öppna jordbrukslandskapets värden är enligt förvaltningen att arter som gräshoppsångare, gårdsmyg, sånglärka och ängspioplärka häckar här. De lever alla i öppna landskap och är även kopplade till att jordbrukslandskapet innehåller fuktiga miljöer och åkerholmar med buskar där de kan gömma sig och ha bon.

I området finns flera åkerholmar som berörs av biotopskydd enligt Miljöbalken. Lagen innebär att det är förbjudet att bedriva verksamheter eller utföra åtgärder som kan skada dessa miljöer. Dispens från biotopskyddet kan medges av länsstyrelsen om det finns särskilda skäl exempelvis exploatering av särskilt stort allmänt intresse. Enligt MKB:n finns det risk för små negativa konsekvenser då åkerholmarna riskerar att påverkas, men enligt programmet ligger inga gravar på eller i direkt anslutning till åkerholmarna. Vid den fortsatta detaljutförningen av gravområdena är det enligt förvaltningen av stor vikt att bevara åkerholmarna i enlighet med programmets inriktning.

Planområdet utgör ett kärnområde i enlighet med stadens miljöprogram. Detta innebär att området inrymmer en mångfald av ekologiska funktioner som är grunden för fungerande ekosystem och biologisk mångfald. Järvafältet ingår i den regionala Järvakilen, som utgör Stockholmsregionens längsta grönkil. Inom programområdet finns det viktiga ekområden av klass 2 samt ett antal äldre värdefulla barrträd. Enligt MKB:n kommer värdefulla grövre träd i stor utsträckning sparas och ytterligare träd att planteras för att stärka spridningssambanden som finns idag. Vid denna nyplantering bör enligt förvaltningen ekar prioriteras. Det är enligt reservatets föreskrifter förbjudet att fälla träd med en diameter större än 60 cm.

I programområdet finns det ett betydelsefullt nätverk av våtmarker som är livs- och spridningsmiljöer för groddjur. En förstärkning av våtmarkerna i enlighet med programförslaget är enligt förvaltningen positiv då det förstärker områdets biologiska mångfald. Enligt "begravningsenheten" Poppelöarna i programförslaget planeras en väg genom en befintlig våtmark. Detta förslag måste enligt förvaltningen utredas vidare för att ta reda på konsekvenserna för våtmarken. I den fortsatta planprocessen blir det viktigt att utreda hur den biologiska mångfalden i våtmarkerna påverkas av drän- och dagvatten från gravområdena. Risken finns exempelvis att de växer igen p.g.a. ökat näringsstillskott. Driftansvaret för våtmarkerna måste säkerställas i ett tidigt skede så att detta är löst när anläggningen är färdigställd.

Intrång i skyddade områden som exempelvis kulturresevat ska enligt miljöbalken kompenseras i skälighetsomfattning. Förslag på kompensationsåtgärder ska presenteras i den kommande detaljplanen. Exempel på möjliga åtgärder är att friställa ekar inom programområdets ekområden samt som föreslås i programhandlingarna öppna upp våtmarken sydost om programområdet för att därmed skapa en öppen vattenspegel och gynna groddjursfaunan.

I den fortsatta planprocessen efterfrågar miljöförvaltningen inventeringar av kärlväxter samt groddjur inom programområdet.

Rekreation

Enligt Stockholms sociotopkarta utgör planområdet en friyta med stora sociala och kulturella värden. Ambitionen enligt programmet är att friluftslivet ska kunna fortgå som tidigare. Enligt MKB:n är upplevelsevärdena på Järvafältet främst kopplade till odlingslandskapets kvaliteter och de parklika miljöer som skapats runt discgolf-banan. Detta talar enligt förvaltningen ytterligare för vikten av att värna jordbruket inom planområdet och att vara restriktiv med hårdgjorda ytor som inkräktar på park- och odlingsmark. Vid den fortsatta planprocessen är det enligt förvaltningen av stor vikt att beakta allmänhetens tillgång till området. Det finns en uppenbar intressekonflikt mellan sörjande som vill besöka platsen i lugn och ro och barngrupper som leker och utforskar fältet.

Vatten

Både Igelbäcken och Bällstaån är känsliga miljöer vars värden är beroende av så liten påverkan som möjligt från hela tillrinningsområdet. Bällstaån är en ytvattenförekomst som omfattas av miljö kvalitetsnormer. Igelbäcken är idag inte en ytvattenförekomst men föreslås av Länsstyrelsen i Stockholm bli detta efter 2015. Igelbäckens tillrinningsområde är klassat som ekologiskt särskilt känsligt område (ESKO).

Enligt MKB:n kommer den framtida begravningsplatsen att ge upphov till dränerings- och dagvatten som i första hand föreslås hanteras lokalt. Dräneringsvattnet kommer till största del bestå av ytligt grundvatten från Granholmstoppen som inte varit i kontakt med kistgravarna. Det kan dock inte uteslutas att viss sammanblandning med gravvatten kommer att ske. Vatten som kommer i kontakt med gravar kan enligt MKB:n innehålla förhöjda värden av organiskt material, kväve, fosfor och bakterier. När det gäller gravvattnets innehåll av tungmetaller som exempelvis kvicksilver har förvaltningen tagit del av forskningsrapporter och haft diskussion med forskare från SLU som hävdar att gravvattnets innehåll av tungmetaller är försumbart. De anser att det är kväve- och fosforhalterna i gravvattnet som är relevanta att undersöka. Där ingen dränering krävs blir infiltrationen av dag- och regnvatten i själva gravområdena i princip lika stor som före anläggandet. Dränerings- och dagvattnet från begravningsplatsen föreslås i möjligaste mån föras till våtmarksområden, dit även grundvatten i hög grad styrs naturligt.

Våtmarkerna kommer att ge uppehållstid för reningsprocessen av vattnet samt kontrollmöjligheter. Vattnet leds sedan till Igelbäcken via Hästa damm. Miljöförvaltningen ställer sig positiv till att våtmarksområdena inom programområdet utvecklas då de har en viktig funktion för den biologiska mångfalden. Det är positivt om våtmarkerna klarar av att rena dag- och dränvatten utan att deras biologiska funktion försämras. Våtmarkerna kan troligtvis klara av mer näringsämnen, men en tillförsel av näringsämnen kan kräva mer skötsel av dem. Det behöver vidare utredas hur den biologiska mångfalden i våtmarksområdena påverkas av det tillförda vattnet samt vilken kvalitet det vatten som når Igelbäcken har. Det måste säkerställas att Igelbäckens vattenkvalitet inte märkbart försämras genom projektet. Miljöförvaltningen skickar i sitt yttrande med de krav som har ställts av Miljö- och hälsoskyddsnämnden på trafikdagvattnet som leds till Igelbäcken i samband med bygget av E18.

Det bör upprättas ett kontrollprogram av kyrkogårdsförvaltningen. I kontrollprogrammet bör det framgå hur skötseln av våtmarken och Hästa damm bör ske, intensiteten av skötseln, samt vem som har ansvaret. I kontrollprogrammet bör också framgå halterna av näringsämnen och bakterier i det vatten som lämnar våtmarken samt vattnet vid inloppet och utloppet till Hästa damm. För att följa upp reningseffekten i våtmarken och dammen bör det ske provtagningar innan begravningsplatsen anläggs samt när den är på plats. I den fortsatta planprocessen bör det också ske en diskussion om möjligheten att leda vattnet till Järva dagvattentunnel om kontrollprogrammet visar att våtmarken trots regelbunden skötsel inte klarar av att rena dag- och dränvattnet tillfredställande.

Dränvatten från en begravningsplats klassas enligt miljöbalken som avloppsvatten. Ett mål enligt stadens vattenprogram är att rena avloppsvatten (som kan innehålla näringsämnen) inte ska föras till Igelbäcken eller Bällstaån så föreslagen dag- och dränvattenhantering kommer att innebära ett avsteg från stadens vattenprogram. Samtidigt behöver Igelbäcken och Bällstaån mer vatten. Enligt Naturvårdsverkets rapport: "Begravningsplatser, förekomst och transport av tungmetaller och sjukdomsalstrande mikroorganismer" (Naturvårdsverket 1982), bedöms dräneringsvattnet från begravningsplatser inte utgöra någon hygienisk risk om den dränerade marken består av sand eller morän och kistbottnarna ligger över högsta grundvattenyta. Något behov av behandling i avloppsreningsverk bedöms då inte nödvändigt ur hygienisk synpunkt. Granholmstoppen består idag av schakt- och sprängstensmassor, men anläggning av gravplatser kan innebära att stora delar av jordmassorna måste grävas ut, sällas och eventuellt bytas ut.

Programförslaget kommer enligt MKB:n att ge konsekvenser för grundvattnets kvalitet då de nedgrävda kropparna kommer att medföra att halten näringsämnen i grundvattnet kommer att öka. Grundvattnets rörelse är inte helt kartlagd, men det finns risk för att Igelbäcken kommer att påverkas av inströmmande grundvatten från Granholmstoppen som är belastat av näringsämnen från gravområdena. Eftersom Igelbäcken redan idag är belastad med näringsämnen och

förväntas bli en vattenförekomst som ska innehålla miljö kvalitetsnormer är det enligt förvaltningen av stor vikt att grundvattnets innehåll av näringsämnen och dess påverkan på Igelbäcken utreds vidare.

Buller

Stora delar av den planerade begravningsplatsen beräknas få bullernivåer över 55 dBA ekvivalent ljudnivå. Bullret kommer från Förbifart Stockholm, E18 och Akallalänken. Miljöförvaltningen anser att det bör studeras om det är möjligt att uppföra bullerskydd längst Akallalänken så att större delen av kyrkogården får ljudnivåer under 55 dBA ekvivalent ljudnivå. För den aktuella platsen bör det utredas om det istället för "traditionella" bullerskärmar kan göras skärmar som visuellt skärmar av vägen från begravningsplatsen och som upplevs som ett naturligt inslag i kulturresevatet. Detta skulle exempelvis kunna göras med bullervallar och vegetationsklädda skärmar. Skärmarna skulle eventuellt kunna integreras med solceller. Rena massor från Granholmstoppen kan med fördel användas till dessa bullervallar. Vid utformningen av vallar eller skärmar måste hänsyn tas till spridningen av växter och djur genom området exempelvis genom att utforma passager genom dem.

Markföroreningar

Granholmstoppen består av massor av delvis okänt ursprung. Analyser av jordprover som tagits i samband med provgrävningar visar på halter över känslig markanvändning (KM) för kvicksilver och bly och halter nära KM för kobolt, nickel och PAH. Inga halter överskred riktvärden för mindre känslig markanvändning. Vid grävningsarbeten i tippen måste det finnas beredskap för att ta hand om förorenade massor. Miljöförvaltningen har tillsyn över Granholmstippen och följer arbetet med provgrävningarna.

Miljöförvaltningen konstaterar att dräneringen av ytorna på Granholmstoppen enligt WRS:s rapport bedöms medföra minskad risk för spridning av föroreningar från förorenade massor i tippområdet, en spridning som idag sker via grundvattnet till omgivningen. Dräneringen medför enligt rapporten minskad perkolation i Granholmstoppen och därmed minskad kontakt med förorenade massor och sannolikt också inbromsade föroreningstransporter, vilket är positivt.

Trafik

Ambitionen är enligt programmet att det ska vara restriktivt med hårdgjorda ytor för väg m.m. Miljöförvaltningen ställer sig positiv till denna ambition. Programförslaget visar dock en omfattande trafikstruktur. Det framgår inte tydligt hur stora ytor som tas i anspråk för bilvägar och parkeringar i området och hur det påverkar områdets natur- och kulturmiljö. Enligt programförslaget planeras det för 20 parkeringsplatser vid ceremonibyggnaden, 5-8 personalplatser vid servicebyggnaden samt 3-5 platser vid varje begravningsenhet. Detta skulle innebära totalt ca 100 parkeringsplatser, vilket motsvarar cirka 1250 kvm parkeringsyta inom kulturresevatet. Förvaltningen är medveten om att det kommer att krävas biltrafik till platsen för exempelvis rörelsehindrade, äldre m.m. men utgångspunkten bör vara att stävja en

trafikökning inom området och istället tillförsäkra god kollektivtrafik samt gång- och cykelvägar. Ett flertal parkeringsplatser för begravningsplatsens anställda ställer sig förvaltningen särskilt tveksam till. Tillgången till personalparkeringar inom Stockholms stad bör hållas på en låg nivå för att uppmuntra resor med kollektivtrafik eller cykel. För att uppmuntra besökare att åka kollektivt måste det finnas goda möjligheter att ta sig kollektivt ända fram till begravningsplatsen. I den fortsatta planprocessen bör möjligheten att ta sig till och inom området med cykel belysas. Även möjligheten att placera parkeringsplatser samlade på ytor utanför reservatet bör undersökas närmare. Markbeläggningen på trafikytorna kan göras genomsläpplig för att undvika hårdgjorda ytor.

Energi

Kyrkogårdsförvaltningen har gjort betydande miljöinsatser på Skogskyrkogården inom exempelvis energiområdet där all gatubelysning har försetts med LED-lampor. Förvaltningen vill påtala vikten av att dessa erfarenheter tas tillvara vid planeringen av Järva begravningsplats.

Trafikkontoret

Programmet

Programmet saknar tydlighet kring frågor rörande masshantering och tillgänglighetsanpassning. Illustrationer är mer för inspiration än tydlig redovisning av konsekvenserna för begravningsplatsen anläggande i det kuperade landskapet. Sektioner är redovisade i skala 1:1000 och ger ingen uppfattning om hur befintlig vegetation påverkas av schakter och fyllnader i den mycket kuperade terrängen. Programmet bör kompletteras med tydliga sektioner och profiler som redovisar nya höjder och befintliga marknivåer.

Det är svårt att få en uppfattning om gravkvarterens murar; hur höga de är och materialval. En anpassning av avgränsningarna till kulturlandskapet med avseende på murhöjder, material mm är viktig om "öarna" skall göra anspråk på att vara en integrerad del av kulturreseptatet. Byggnadernas utformning i området är av mycket stor betydelse. Frågan är om varje gravkvarter behöver en egen byggnad. Som byggnaden är redovisad på sidan 26, under C, granskogen, ger den ett onödigt dominant intryck. Går byggnader att integrera med murarna?

Vegetation

Kompletterande vegetation bör anknyta till befintlig karaktär. I området präglas landskapet av ädellövskog med utvecklade bryn. De höga smala träd som föreslås på sidan 24, under H slänten, hör inte hemma i kulturreseptatets landskap utan är mer förknippade till ett medelhavslandskap. Skötselprogram för hela området bör tas fram i projektet.

Vägarna

Att tillgänglighetsanpassa befintliga vägar och komplettera med nya vägar som möjliggör biltrafik kommer att innebära stor påverkan på

befintlig vegetation och mark. En redovisning och analys av förhållandena bör redovisas i programskedet eftersom en bärande idé för i förslaget är anpassningen av begravningsplatsen till befintligt kulturlandskap och fornlämningar. Det måste också redovisas tydligare hur området tänks att ansluta till kringliggande väg- och gatunät.

Parkeringsplatser

Det är viktigt att frågan om antalet parkeringsplatser utreds så att tillräckligt antal finns att tillgå på rätt platser. Om inte denna fråga beaktas kommer området att få problem med olovlig uppställning av bilar längs vägarna.

Hästa gård

Hästa gårds marker kommer att inskränkas när den nya begravningsplatsen anläggs. En befintlig gödselplatta för gårdens lösdjursdrift försvinner i samband med anläggandet av begravningsplatsen. Den måste ersättas inom projektets budget.

Begravningsöar, placering mm

Begravningsöarna i åkerkanterna (G) bör utgå eftersom dessa utgör ett tydligt visuellt ingrepp i kulturlandskapet och innebär att biltrafik dras in på fältet på befintliga gång- och cykelvägar, som bör vara fria från bilar med tanke på vägarnas betydelse från rekreationssynpunkt. Tallungen (I) bör inte få en anslutning för biltrafik till befintlig gång- och cykelväg som avgränsar planområdet i öster. Detta gäller även Cermonibyggnad i öster, fas 3.

Samverkan mellan begravningsplats och rekreationsområde bör noga tänkas igenom. Frågan är om det kan uppfattas som anstötligt och vilka konflikter det skapar om t ex sportaktiviteter som discgolf kombineras med begravningsområde. Det är kanske att föredra att begravningsplatsen får en mer koncentrerad placering utan rekreation men att ambitionen att placera in den på ett terräng- och landskapsanpassat sätt kvarstår.

Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden godkänner exploateringskontorets tjänsteutlåtande med reservation från Åke Askensten, m.fl. (MP) respektive Ann-Margarethe Livh (V).

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande

Överdäckning E 18

Exploateringskontoret menar att området norr om överdäckningens bostadsområde bör lämnas för rekreation och vistelse för allmänheten som inte har för avsikt att besöka kyrkogården. Området utgör även en respektzon mellan de aktiviteter som pågår inom ett bostadsområde och de verksamheter som utövas inom en begravningsplats. Exploateringskontoret föreslår att delen av kulturresevatet närmast det planerade bostadsområdet vid överdäckningen av E18 i Tensta inte ska ingå i den planerade begravningsplatsen utan lämnas som naturmark mellan bostadsområdet och begravningsområdet.

Stockholmsporten

Fortsatt arbetet med Järva begravningsplats och Stockholmsporten bör ske i samverkan för att säkerställa utformningen av den västliga delen av programförslaget för begravningsplatsen.

Genomförandefrågor

Inför framtagande av detaljplan bör huvudmannaskapet för allmänna ytor vara utrett för att kunna utforma detaljplanen efter detta.

Kulturnämnden

Kulturnämnden tillstyrker i huvudsak föreslaget program och överlämnar kulturförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen. Särskilt uttalande av Mats Berglund (MP).

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande

Kulturförvaltningen anser att intentionerna i programförslagets utformning av den nya begravningsplatsen är lovvärda. Det kommer att ställas mycket stora krav på utformningen av de olika delarna i förslaget. Det gäller både infrastrukturen med det föreslagna vägnätet och de kommande byggnaderna samt detaljer som belysning och övrig möblering. Det är viktigt att dessa inordnar sig i kulturlandskapet på ett sätt så att man i så hög grad som möjligt fortfarande kan avläsa kulturlandskapets olika nyanser och uppleva det som en helhet.

Vägarnas storlek, avgränsning mot omgivande natur samt vägbeläggning är viktiga detaljer. Tillkommande växtlighet inom området måste anpassas till det befintliga kulturlandskapets natur så att inte främmande växter stör intrycket. Avgränsningarna runt de olika gravplatserna måste utformas med stor hänsyn till det omgivande kulturlandskapet. De murar som visas i programmet är alltför dominanta. Olika lösningar bör prövas beroende på var i landskapet de är placerade. Ett skötselprogram för hela området måste utformas. Det är viktigt att detta också omfattar fornlämningarna som ska vårdas enligt en speciellt anpassad skötselplan.

I programarbetet har hänsyn tagits till områdets fornlämningar, men på några ställen tycks ändå de redovisade delarna av begravningsplatsen kollidera med fornlämningar. I förslaget till tillfällig placering av discgolfbanan finns bl.a. flera allvarliga kollisioner med fornlämningar. I det fortsatta arbetet förutsätter förvaltningen att detta kommer att kunna rättas till.

Förvaltningen oroas av en eventuell påverkan på yt- och markvattenförhållandena inom området som omnämns kunna bli följden av vissa markåtgärder. Förvaltningen anser att det måste utredas vidare om detta skulle kunna påverka fornlämningar och kulturlandskapets växtlighet och att åtgärder måste vidtas för att undvika eventuell påverkan.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet

Beslöt rådet tillstyrka förslag till ny begravningsplats i Järva friområde. Anmälde ledamot F von Feilitzen särskilt yttrande enligt bilaga.

Skönhetsrådet anser förslaget vara mycket vackert men att det i utförandet gäller att på ett informativt och tydligt sätt markera skillnaden mellan det privata och allmänna så att man förstår var man kan sola/grilla/åka pulka utan att väcka anstöt men ändå utan att avgränsa platser till förfång för förslagets grundidé. Rådet anser också att projektet måste kvalitetssäkras i ett mycket långt tidsperspektiv och i ett system som håller över decennier. Detta är särskilt viktigt då begravningsplatsen kommer att växa fram under många år. Tilläggen i området måste således få lika hög arkitektonisk klass närhelst de byggs och utförandet måste likaså hålla hög klass.

Kyrkogårdsnämnden

Kyrkogårdsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Öarna är 2000-talets begravningsplats, en fungerande planeringsmodell för en ny begravningsplats. Varje enskilt gravområde kan ges en tydlig avgränsning utåt, med staket, murar, häckar eller dylikt. Det blir tydligt när man går in i gravkvarteret att man befinner sig på gravmark som kräver avgränsning mot omvärlden, rofylldhet och ett värdigt och respektfullt förhållningssätt. Varje Ö kan ges en egen prägel, utformas i enlighet med religiösa traditioner, givet inom vissa ramar, eller upplåtas som allmänt gravkvarter eller som askgravplats eller minneslund. Eftersom vi inte vet vad som efterfrågas om 30 år är det ett önskemål att planen kan erbjuda så hög flexibilitet som möjligt.

Förvaltningen befarar att detaljplanen i sina juridiska bestämmelser kommer att låsa fast markanvändningen i allför hög grad. Det behövs en flexibilitet som ger utrymme för att öka eller minska enskilda begravningsöar, att kunna komplettera med mindre tillägg, som mindre bygganordningar, exempelvis skärmtak intill begravningsområdena för utomhusceremonier. Detsamma gäller behovet av infrastruktur och parkeringsmöjligheter. Det finns inte år 2012 möjlighet att detaljplanera utformningen 20, 30, eller 50 år framåt, eftersom vi inte vet hur behoven ser ut just då. Därför är det önskvärt med mer generella bestämmelser i detaljplanen, men där det naturligtvis går att lägga fast vissa gestaltungsprinciper i ett program.

Frågan uppstår om Järva begravningsplats är för liten för att möta framtida behov. Frågan är troligtvis för tidigt ställd. Vi vet inte idag hur behovet ser ut om 30 år. Det är dock av yttersta vikt att de områden som pekas ut som möjliga som kistgravområden också avsätts som gravmark i detaljplanen.

Idrottsförvaltningen

Förvaltningen ser det som viktigt att både Discgolf- och skärmflygverksamheterna även i framtiden får vara kvar och verka i området.

AB Svenska Bostäder

Svenska Bostäder ställer sig positivt till ”program för ny begravningsplats i Järva friområde” och har inga erinringar mot förslaget. Det är emellertid angeläget att värna Järva friområde som natur- och kulturhistorisk miljö samt dess funktion som strövområde för boende i stadsdelarna på Järva och för Stockholmarna i övrigt. AB Svenska Bostäder ser därför positivt på gestaltungsprincipen att med ”öar” skapa gravfält för att värna friområdets karaktär.

Övriga remissinstanser

Naturskyddsföreningen Stockholm

Lokalisering och alternativbeskrivning

Vi efterlyser en redovisning från stadsbyggnadskontoret hur man kommit fram till att en tipp för schaktmassor innehållande olika miljögifter beläget i ett välbesökt kulturresevat tillika ett ekologiskt särskilt känsligt område är den lämpligaste platsen för en ny begravningsplats.

Planförslaget jämförs endast med ett nollalternativ. Detta är inte tillräckligt. Alternativa planer och utformningar av begravningsplatser har utretts inom Järva friområde står det i programförslaget, men har dessa alternativ också miljöbedömts? Om så har skett borde detta redovisas i programförslaget.

Slutsatser och resultat från MKB:n är inte redovisade i programförslaget

Vi finner det anmärkningsvärt att slutsatserna från miljökonsekvensbeskrivningen inte redovisas i programförslaget. Det enda som sägs om miljöfrågor i programförslaget är ett avsnitt under rubriken *Miljöutmaningar* på sid 37. Där sägs att *framtida gestaltning måste göras i samklang med de miljömässiga villkor som beskrivs här* (MKB:n). Detta är enligt Stockholms Naturskyddsförening alldeles för vagt. Enligt vår uppfattning bör det vara ett absolut villkor att t.ex. ingen negativ påverkan på Igelbäcken sker, annars kan inte begravningsplatsen anläggas enligt programförslaget.

Vidare nämns ingenting om att Granholmstoppen är en tipp för schaktmassor som innehåller olika miljögifter eller de komplicerade vattenfrågorna som riskerar att påverka Igelbäcken kraftigt.

Anmärkningsvärt är också att MKB:n visar att gravar planeras i områden som pekats ut som olämpliga för kistgravar och i områden som pekats ut som potentiellt våtmarksområde. Detta borde givetvis också framgå i programförslaget. Varför man väljer att placera kistgravar i

områden som pekats ut som olämpliga p.g.a. ytliga grundvattennivåer är obegripligt.

Rekreation och friluftsliv

Eftersom förslaget bygger på att begravningsplatserna sprids ut som öar kommer en stor yta av kulturreseptatet att tas i anspråk och förhindra friluftsliv inom hela detta område. Detta tyder på att platsen inte är lämplig för ändamålet.

En negativ påverkan på rekreatjonsmöjligheterna är att biltrafik dras in i området. Flera parkeringsplatser samt bilvägar djupt in i kulturreseptatet är enligt vår uppfattning inte förenligt med reseptatets syfte. Enligt MKB:n ökar tillgängligheten med programförslaget. Detta just på grund av att bilvägar dras fram i området. Vi finner detta resone-mang bakvänt.

Natur- och kulturmiljö

Som vi tidigare visat så kommer områdets värden som rekreatjonsområde och mötesplats att minska i och med förslaget då många friluftslivsaktiviteter inte kommer att vara i enlighet med de lokala ordningsföreskrifterna för begravningsplatser. Enligt MKB:n får programförslaget inga stora negativa konsekvenser för naturmiljön och i och med anläggningen av nya våtmarker vissa positiva konsekvenser. Vi kan instämma i dessa slutsatser men innan några säkra slutsatser om förslagets påverkan på naturmiljön dras behöver kompletterande inventeringar göras, i synnerhet avseende fåglar, groddjur och kärlväxter. Vi tycker det är synd att inga kompensationsförslag presenteras i programförslaget utan skjuts på till kommande detaljplan.

Vattenmiljö

I yt- och grundvattenutredningen kan man läsa att området generellt sett lämpar sig dåligt för kistgravar. Detta får oss återigen att undra varför just denna plats valts för en ny begravningsplats. Detta är också något som inte heller nämns i programförslaget.

Enligt MKB:n är det ”risk för mycket stora konsekvenser på Igelbäckens vattennivå om planerad våtmark avleds till dagvattentunnel”. Vidare står det att ”Det är i dagsläget oklart om det sker ett inläckage av vatten från våtmarksområdet till den dagvattentunnel som går söder om området (tar emot dagvatten från Hjulsta och Tensta). Om så är fallet kommer programförslaget att medföra att vatten som i dagsläget bidrar till vattentillförseln i Igelbäcken skulle omledas till dagvattentunneln”. Det är anmärkningsvärt att en sådan sak inte är utredd innan programförslaget sänds ut på remiss. Föreningens uppfattning är att vattenkvaliteten och vattenföringen i Igelbäcken inte får riskeras. De eventuellt stora konsekvenserna på Igelbäcken gör att man kan ifrågasätta om detta är en lämplig plats för en ny begravningsplats.

Förslaget kan också få en del positiva konsekvenser för Igelbäcken och grundvattenkvaliteten, bl.a. genom att påverkan från förorenade tippmassor kommer att minska. Å andra sidan kommer tillförseln av näringsämnen att öka. I MKB:n görs avvägningen att den ökade när-

ingstillförseln är ett mindre problem som uppvägs av minskad påverkan från miljögifter.

MKB:n visar att flera områden som är olämpliga för kistgravar ändå pekats ut som områden för kistgravar. Vi undrar hur detta kan komma sig? Har inte yt- och grundvattenutredningen varit tillgänglig för de som utformat programförslaget? Mycket anmärkningsvärt är att ett område, Åkerkanterna, enligt MKB:n är ”*direkt olämpligt*” för kistgravar.

Sakägare enligt fastighetsförteckning

Mats Löf och Järva Discgolf Park

Vi är väldigt kritiska till hur denna process har skötts från stadens sida. En arkitekttävling drogs igång i all hast och plötsligt var området för begravningsplatsen utökat till att omfatta Granholmstoppen och området väster om den. Området väster om Granholmstoppen finns det ett politiskt beslut på. Järva Discgolf Park har nyttjanderätt på Granholmstoppsområdet sedan 1994 och inget samråd förekom inför detta ”beslut” som inte finns dokumenterat. Järva DGP har utvecklat en idrottsanläggning i världsklass och förvaltat, förädlat och designat denna pastoral idyll som finns i dag. Under ytan är dock Granholmstoppen en tipp med förorenande massor vilandes på ett instabilt lerlager.

Järva Discgolf Park, som drivs av Mats Löf, har behandlats som luft. Staden har skött denna viktiga process på ett odemokratiskt, omodernt och maktfullkomligt sätt. Staden genomförde framförallt prisutdelningen i arkitekttävlingen på ett mycket kränkande sätt. På Mats Löf's arbetsplats i det hus han själv ritat och byggt delades priset ut till ett förslag som kommer betyda slutet för ett livsverk.

I samband med att arkitekttävlingen startade så kunde man läsa på Stockholms Stads hemsida att ett beslut fattats om att begravningsplatsen ska inledas på Granholmstoppens södra sluttning. Vilket väcker misstanken om att tävlingen var uppgjord från början. Misstanke om att allt inte gått helt rätt till förstärktes när det vinnande förslaget korades på enbart godtyckliga grunder och inte i linje med kriterierna i tävlingsprogrammet. Inget protokoll skrevs av juryn. Största delen av tävlingsförslagen fick ingen placering med motivering. Dvs inget kvitto på att dom överhuvudtaget blivit bedömda. Allt detta ska följas och redovisas enligt Lagen om offentlig upphandling.

Förslaget Öarna breder ut sig på 50 hektar med 10 hektar effektiv begravningsmark. Något som för tankarna till 40 och 50-talets byggande av bostadsöar. Öarna för även tankarna tillbaka till en dimmig kyrkogårdsromantik från förra sekelskiftet. Det är högst märkligt att man kan läsa att, Den nuvarande landskapskaraktären ska inte förvandlas till en symbolisk gestaltad ”kyrkogård”. När byggdes det en symbolisk gestaltad kyrkogård i Sverige senast? Tävlingsuppgiften var glasklar: En multikulturell icke-konfessionell begravningsplats. Öarna presente-

rar i princip bara kist- och urngravar och en i efterhand pliktskyldigt tillagd minneslund. Ingen askgravlund eller askgravplats. Inga idéer om mötesplats/ceremoniplats som skulle kunna locka besökare utöver begravningar. Öarna är en fix idé på ett brainstormstadie. En enkel lösning med klumpiga murformationer som är dåligt anpassade till landskapet. En ödslig plats för gravar som tar död på det befintliga levande miljön.

Personligen är jag för en värdig begravningsplats väster om Granholmstoppen och om förbifartens planer ändras, väster om Akallälänken. Hägerstalund ser jag som ett alternativ om/när staden kommer överens med Järva MK.

Inget i den här processen har varit värdigt hittills. Och att Öarnas grundläggande gestaltningskoncept är att man ser landskapet som "ready made". Ett redan färdigt landskap som man placerar ut murformationer i. Ungefär som det vore lika enkelt som att ställa ut möbler i ett vardagsrum. Det är kränkande mot mej som förvaltat och långsiktigt under lång tid, med små medel, designat detta pastorala landskap som Granholmstoppen är i dag. Det är inte bara kränkande mot mej utan även mot landskapsarkitekt Jonas Löf som lagt ner mycket ideellt arbete och även alla som betalt en banavgift och gjort denna gestaltning möjlig.

Är det värdigt att begrava människor i en tipp? Tippen återställdes hjälpligt men blev till en plats som inte Stockholms Stad ville kännas vid. 1994 fick jag nyttjanderätten på området och började arbetet med Järva DGP. Jag utsåg då Granholmstoppen till ett monument över dom omgivande stadsdelarnas födelse. Järva Discgolf Park är i dag en discgolfbana i världsklass samt ett unikt park-koncept som alla kan ta del av.

Tjänsteutlåtandet undviker att ta upp många mycket viktiga frågor

- Ekonomin: Inte ens en grov uppskattning görs. En tillfrågad entreprenör uppskattar anläggningskostnaden upp till ca 500 miljoner kronor.
- Tillgänglighetsproblematiken: Denna tas inte upp trots att stora delar av programområdet innehåller mycket branta lutningar och det är höjdskillnader på upp mot 40 meter inom programområdet.
- Den stora förändringen av landskapsbilden tas inte upp.
- Miljögifter: Att det finns förekomst av cancerogena PAH:er och förhöjda metallhalter som bly, nickel, zink och barium nämns inte utan det går att finna i vattenutredningen.
- Den unika discgolfbanan: Inget nämns om att Järva Discgolf Park är Europas viktigaste discgolfbana och en av världens bästa.
- Dagens attraktiva landskap: Hur det kommer sig att en soptipp som under 80- och början av 90-talet var en av Stockholms skamfläckar genom ett mirakel nu är en av Stockholms största och vackraste parker tas inte upp.
- Tjänsteutlåtandet tar inte upp de hundratals protester som riktades mot att bygga en begravningsplats på Granholmstoppen under arkitektävlingen.

Övrig kritik av tjänsteutlåtandet

I och med detta förslag försvinner samtliga rekreations- och fritidsaktiviteter inom programområdet och inga nya föreslås. Hur kan man få en kuperad tipp med förorenade massor och med instabila jordar till lämpliga markförhållanden? Hur kan man få en utspridd begravningsplats i ett kuperat område långt från allmänna kommunikationer till en lämplig plats avseende trafikförsörjning?

Det förslag som tagits fram över hur discgolfanläggningen skulle kunna inrymmas under den första utbyggnadsetappen är inkompetent framtaget och har inte tagits fram i samråd med Järva Discgolf Park. Mats Löf på Järva Discgolf Park har vid ett möte sagt att detta förslag inte är genomförbart. Förslaget är dessutom i konflikt med etapp 1 och är därför inte genomförbart enbart av den anledningen. Kyrkogårdsförvaltningen och Stadsbyggnadskontoret har inte haft något samarbete med Järva Discgolf Park och nonchalerat alla synpunkter som kommit från Järva Discgolf Park och allmänheten.

Vägen från Hjulsta tunnelbanestation till programområdet är väldigt kuperad och uppfyller inte tillgänglighetskraven. Till de bortre gravkvarteren är det ca 2 km. 4 kilometers promenad fram och tillbaka till tunnelbanestationen är inte rimligt för äldre och personer med funktionshinder. Med tanke på att de flesta besökarna till begravningsplatsen kommer använda sig av bil behövs betydligt fler parkeringsplatser, vilket innebär en väldigt stor andel hårdgjorda ytor i det befintliga landskapet som i stort saknar hårdgjorda ytor.

Samtliga kultur- och rekreationsvärden (förutom fornlämningar) tas bort och ersätts av en begravningsplats. Ett exempel på de många tomma ord som finns i programmaterialiet. Vad som inte framgår är att hundpromenader inte blir möjliga på hela området pga. att det är en inhägnad begravningsplats med lösspringande får, dessutom med muslimska gravkvarter. Området är idag mycket populärt bland hundägare.

Restaurang Whitehouse genom Margareta Asgari

Vill härmed lämna in mina synpunkter i ärendet då jag är fastighetsägare i området och detta kommer att drabba mig och min man som bedriver restaurangverksamhet i området där den tilltänkta begravningsplatsen skall finnas. Enligt programmet påverkas inte fastighet Akalla 4:3 (Restaurang Whitehouse) av stadens förslag öarna. Vi vill peka på följande mycket uppenbara skillnader som medför en kraftig negativ påverkan:

Fastigheten hamnar mitt i en begravningsplats istället för mitt i Järva Discgolf Park och Granholmstoppens friluftsområde. 40 m från fastigheten föreslås kistgravplatser vilket påverkar utsikten och upplevelsen markant. Endast ett fåtal centimeter från terrassen, på gräsmattan framför huset, föreslås en bilväg vilket helt fråntar platsens lantliga idyll som uppskattas av besökarna.

Nuvarande parkeringsplats på ca 50 platser bebyggs delvis av en 300 m² stor ceremonilokal och krymps till 20 platser. Möjligheten för varutransporter, sophämtningen och tömning av fettavskiljare försvinner eftersom angoringsvägen öster om fastigheten planteras med tät tallskog. Sammanfattningsvis är det omöjligt att bedriva en restaurangverksamhet och fastighetens värde sjunker till närmast noll. Också samstämmer vi i Järva Discgolfs Parks åsikter

Fortum Distribution AB

Inom området finns befintliga 110 kV högspänningsledningar som berörs och måste flyttas/skyddas.

AB Fortum värme

Hänsyn måste tas till befintlig fjärrvärmeledning inom området. Vidare utredning får visa om behov av flytt finns.

Stockholm Vatten AB

I programområdets södra del, strax norr om Hjulstavägen, passeras bolagets huvudvattenledning. För bolagets del skulle det vara fördelaktigt om planområdesgränsen kunde justeras så att ledningen hamnade utanför planområdet. Bolaget ställer sig bakom yt- och grundvattenutredningen och förväntar sig att den följs.

Hästa Gård AB

Hästa Gård ser följande risker med förslaget om Järva Begravningsplats;

- Den gödselplatta som idag finns inom det planerade området kommer inte längre att kunna användas. En ny platta kommer behövas, inklusive avrinning/hantering för urin.
- Marken som tas i anspråk för Järva Begravningsplats kommer ha stora inskränkningar på Hästa Gårds verksamhet. Ersättningsmark, med samma arrondering kommer att behövas.
- Ökad mängd trafik kommer att drabba företagets dagliga verksamhet. Vi ser det som sannolikt att med en begravningsplats kommer med lovlig och olovlig trafik att öka. Detta kommer att öka riskerna för olyckor på gården då vägen går rakt genom företagsarbetsområden. Dagligen sker omflyttning av djur på gården då vägen tas i anspråk. Vi har även pedagogisk verksamhet på gården där vi behöver en avstängd väg för att hålla god kvalitet på verksamheten och minimera riskerna. Vi har även stora maskiner och traktorer som rör sig fritt på området idag. Trafik på området kommer att bli ett störande och ett riskmoment. Dra ingen väg från Hästa Gård in i Järva Begravningsplats.
- Under byggnationen av Järva Begravningsplats kommer det sannolikt att tas ytterligare mark i anspråk. Varför ersättningsmark krävs under etableringsperioden.

Övriga, ej sakägare

Järva Discgolf Club

I kommunikationen kring begravningsplatsen har vi kunnat utläsa en brist på kunskap om vår sport och mer specifikt om aktiviteten vid Järva Discgolf Park. I många fall har vi sett hur den aktiviteten har marginaliserats, detta trots att JDGC under sin 17-åriga historia har fostrat både världsmästare och europamästare, samt att Stockholm Discgolf Open genom åren har uppnått en allt högre internationell status. Järva Discgolf Parks roll som plattform för dessa framgångar kan inte beskrivas som annat än helt avgörande.

Vår klubb och vår sport har möjlighet att erbjuda en aktivitet som ger motion, friskvård och goda vänskapsrelationer. I princip kan vem som helst spela discgolf. Vad Järva Discgolf Park har gjort i detta sammanhang är att ta täten och presentera en bana som inte bara håller måttet inom alla dessa olika nivåer, utan som även imponerar och ger avtryck. Beviset för detta är att aktiva inom sporten är beredda att resa långt för att besöka denna anläggning i världsklass.

Även om vårt eget intresse för banan har att göra med klubbens framtid har vi även kunnat konstatera att Järva Discgolf Park på ett unikt sätt samverkar med omgivningen och de boende i de närliggande områdena. Vi vet att vi måste samsas om utrymmet med hundägare, svampplockare eller skolklasser som har friluftsdag. Detta har visat sig fungera bra för alla parter.

Vi är säkra på att Järva Discgolf Park har kapacitet att fortsätta att utvecklas och förfinas. Efter att ha följt utvecklingen, och idag kan se resultatet, så är vi övertygade om att området har allt att vinna på att fortsätta att vara platsen för en av världens finaste discgolfbanor. Klubbens önskan är att Ni i beslutandet av områdets framtid väger in potentialen i att ligga i framkant inom en sport på stark frammarsch. Att se värdet av det unika som redan finns på plats, som fungerar och som har stora möjligheter för framtiden.

Spånga-Kista församlings kyrkoråd

Vi ser det som mycket angeläget att en ny begravningsplats kan skapas, då Spånga kyrkogård i det närmaste är fullbelagd. Kyrkorådet delar i stort vad som Stadsbyggnadskontoret anför i nämnt tjänsteutlåtande, men vill här kommentera utlåtandet samt lägga till ytterligare synpunkter:

Vi vill från Kyrkorådet framhålla att medlemmar i Svenska kyrkan skall kunna få begravas i vigd jord. Kyrkorådet är också av samma åsikt som anförts i tjänsteutlåtandet, att ceremonibyggnaden skall kunna nås med bil och buss via Akallalänken, men bedömer att det inte är tillräckligt med en parkeringsplats på cirka 20 platser, i anslutning till ceremonibyggnaden och att de små parkeringsfickorna längs de primära förbindelsevägarna sannolikt behöver vara fler, samt att även

handikapplatser finns. De frågorna behöver utredas ytterligare innan ett förslag till detaljplan kan fastställas.

Kyrkorådet kan konstatera att planområdet ligger inom Spånga-Tensta stadsdelsområde, men inom Järva friområde/Igelbäckens kulturresevat som förvaltas av trafikkontoret. Friområdet/kulturresevatet utgör nu ett gemensamt rekreationsområde för dem som bor på båda sidor om Järvafältet och en målkonflikt kan uppstå mellan behovet av rekreationsområde samt ökad närhet till en möjlig begravningsplats. Målkonflikten mellan dessa kan lösas om det vinnande arkitektförslaget "Öarna", som gör det möjligt att även använda programområdet till annat (gång- och cykelvägar, spontanidrott med mera), genomförs med den utformning som kyrkogårdsförvaltningen och Stadsbyggnadskontoret förordar. Om dessutom, och i likhet med den av Stadsbyggnadsnämnden godkända startpromemorian från 2008, planområdet exkluderar Granholmstoppen, skulle detaljplanen på ett mycket bra sätt också kunna tillgodose önskemålen om att bevara de relativt unika och kvalificerade möjligheterna till skärmflyg, discgolf och pulkaåkning. Detta även om begravningsplatsens totala kapacitet härigenom skulle minska något.

Bahá'í-samfundet i Stockholm

Bahá'í-samfundet i Stockholm vill uttrycka sin tacksamhet över att ha blivit bjudet till planeringsmöten anordnade av Kyrkogårdsförvaltningen. Av den tillhandahållna informationen från berörda myndigheter framgår att planerna för en kyrkogård i Järva är genomtänkta och välplanerade.

Bahá'í-samfundet, med tron på myndigheters ansvars känsla och hänsynstagande för såväl miljö som omgivning, respekterar myndigheternas sakbeslut i frågan om behovet av en kyrkogård och dess placering i Järvaområdet utan att ta ställning till de olika strömningar som råder. Ifall planerna om en kyrkogård i Järva utförs önskar Bahá'í-samfundet vara delaktigt med att försköna en del av den, och om planerna ej genomförs respekteras även det.

Representanterna för Bahá'í-samfundet har framfört följande i planeringssammankomsterna:

1. Bahá'í-samfundet är i behov av gravplatser
2. Samarbete med kyrkogårdsförvaltningen gällande riktning och grävning av gravar för de avlidna när det inträffar
3. Kapell för begravningsceremoni med ljudanläggning
4. Lokaler som möjliggör andakt annat än vid själva begravnings-tillfällena
5. Områdets skönhet och andliga natur
6. Hänsyn till historiskt perspektiv då det finns individer bland de avlidna, vilkas historia och gravplats önskas bli bevarade
7. Skapa möjligheten till en kulturers mötesplats präglad av andlighet och samhörighet
8. Anordna guidade turer för Järvaområdet med möjlighet till vandring i kyrkogården och stoppunkter för information om olika kulturers syn på död och deras ceremonier.

Bifogad följer två dokument gällande bahá'íernas interna bestämmelser för begravning

Svenska Turistföreningen Stockholmskretsen

Det är förvånande att ni låst fast er i ett enda läge och inte har andra tänkbara alternativa platser att redovisa. Var finns miljökonsekvensbeskrivningen och hänsyn till andra intressen? Dessutom framför ni nu plötsligt en mer utsprid begravningsplats än som tidigare var tanken.

Alternativa platser finns och då på platser där andra konkurrerande och legitima intressen är mindre uttalade. T.ex. söder E18 i den triangeln som finns mot järnvägen, och även söder Hästa klack utanför kulturreseervatets gräns. Se alternativ 1 och 2 på bifogade kartor.

Några av de planerade begravningsområdena har lagts på en gammal tipp. Den borde vara klar olämplig som begravningsplats. Granholmstoppen används även flitigt för rekreation och friluftsliv. Bl.a. som en väl etablerad diskgolfbana, mountainbike, skidåkning, pulka-backe, jogging, utflyktsmål, fågelskådning m.m. Något "Järvalyft" är det inte att tänka på om begravningsplatsen skulle etableras här enligt ert förslag.

I området runt Granholmstoppen finns det även rikligt med olika kulturlämningar och fornlämningar. Dessa lämningar var en av orsakerna till att Järvafältet blev ett kulturreseervat i stället för naturreseervat. En begravningsplats här motverkar således syftet med reseervatet.

Stockholmskretsen anser att ni i första hand ska välja området söder om E 18 i "triangeln" mot järnvägen. I andra hand att den läggs i området söder Hästa klack utanför kulturreseervatet, och i tredje hand en mer koncentrerad begravningsplats sydväst om Granholmstoppen närmare motorvägskrysset. Se bifogade kartor.

Om begravningsplatsen kommer till stånd krävs kompensation för ianspråktagandet av kulturreseervatet och grönområden. Det är då naturligt att tre närliggande grönområden ges ett bra skydd. Området söder om Hästa klack kan föras till kulturreseervatet. Rissne skog och skogen vid Skogshyddan önskas båda bli naturreseervat.

Norra Järva Hembygdsförening och Friluftsförbundet Norra Järva

Vi anser att stadsbyggnadsnämndens beslut om att förbjuda förekomster av "picknick", "naturpedagogik" och "spontanidrott" i högsta grad strider mot ett av de viktigaste syftena med kulturreseervatet. Granholmstoppen bör bevaras i nuvarande skick.

Den föreslagna begravningsplatsen med nya vägar, parkeringsplatser och tillhörande teknisk utrustning kommer att medföra stora negativa konsekvenser för kultur- och naturupplevelsena i området. Speciellt olyckligt vore det med en ny vägförbindelse mellan Hjulsta och Akalla. Eftersom Järvafältets gröna kil genom byggnationer och vägar ständigt har krympt är det viktigt att inte ytterligare vägar byggs där.

Det är också viktigt att antalet nya parkeringsplatser begränsas och läggs i närheten av nuvarande trafikleder.

Föreningen Rädda Järvafältet

Föreningen Rädda Järvafältet accepterar planerna på en kistbegravningsplats. Med en omsorgsfull utformning och förvaltning som beaktar områdets naturvärden och historia och som inte begränsar möjligheterna till friluftsliv och rekreation kan en ny gravplats tillföra landskapet värden.

Valet av läge för begravningsplatsen har dock samtidigt många brister. Vi anser att man i första hand borde ha provat en lokalisering vid den ursprungligen utpekade platsen vid Hägerstalund. I den startpromemoria från 2008 som det remitterade programmet bygger på avvisades en sådan lösning med hänvisning till att länsstyrelsen då nyligen beslutat att motocrossbanan åter skulle få tas i bruk och stängas först 2015. Idag skriver vi 2012 och om endast 39 månader måste motocrossbanan stängas.

För att det valda området ska fylla sin funktion inte bara som begravningsplats utan också för friluftsliv och rekreation krävs betydligt kraftfullare åtgärder mot framför allt trafikbuller än vad som förutses. Vi utgår från att staden inkluderar sådana, kompletterande bulleråtgärder i planeringen.

Stadsbyggnadsnämnden beslut att alla hänvisningar till kulturresevatets syften i underlaget skulle strykas: *"Stadsbyggnadsnämnden ställer sig /.../direkt avvisande till att använda utrymmena mellan de olika begravningskvarterens "öar" till picknick, spontanidrott eller liknande."* Enligt vår uppfattning är sådana restriktioner inte möjliga eftersom de strider mot reservatets syften. Planeringen av begravningsplatsen måste istället underordnas syftet om att området ska utvecklas till ett område *"för rekreation, friluftsliv och kulturella upplevelse, naturupplevelser, pedagogik, spontanidrott och socialt umgänge"*. Om stadens politiska majoritet insisterar på att en begravningsplats endast kan anläggas om sådana aktiviteter utestängs, måste man först riva upp det gällande beslutet om kulturresevatet och fastställa nya syften. Samrådsmaterialet strider i detta avseende uppenbarligen mot reservatsbestämmelserna och därmed miljöbalken, och är således inte tillåtet.

Av materialet framgår att det fortfarande råder osäkerhet kring hur området kommer att dräneras och vilka effekter på grundvatten och näraliggande vattendrag gravplatsen kan väntas få. Innan ett eventuellt beslut att gå vidare med planeringen, måste dessa osäkerheter undanröjas.

Ymer Frisbee genom ordförande Mikael Svensson

Det är med stor bestörtning jag och mina klubbkamrater i IK Ymer Frisbee läser om planerna på att låta Sveriges bästa discgolfbana – Järva Disc Golf Park – bokstavligen gå i graven.

Vi vänder oss kraftigt emot detta. Banan utgör en tydlig målbild för så många: Att få komma dit och spela, antingen i rekreationssyfte eller genom att lyckas kvala in till någon stortävling med världseliten på plats, är något man verkligen kan drömma om. Drömmar är ju något som verkligen kan förhöja upplevelsen av livet. Livet kan förlängas och förbättras genom friluftsliv och friskvård. Att ersätta en plats för drömmar, liv och friskvård med en begravningsplats? Visst klingar det falskt? Vi hoppas verkligen att denna fantastiska bana kan få bli kvar. Vi vädjar!

Fenix Skärmflygklubb

Att idrotten skulle drivas bort från Granholmstoppen, enligt den ändring som gjordes vid beslut vid senaste sbn-sammanträde, är helt oacceptabelt. Vi har blivit lovade, skriftligt, av staden att den backen ska vara reserverad för skärmflygning. Dessutom har staden och idrotten lagt en halv miljon på att bygga om den för flygning, och vår klubb tusentals ideella arbetstimmar. Dessutom är vi väl pålästa och bekanta med backens geologi - det är omöjligt att bygga begravningsplats på själva kullen. Beslutet i sbn får betraktas som ett misstag i arbetet och borde rättas till. Projektplanen för vår flygbacke på Granholmstoppen bifogas som påminnelse om det arbete vi gjorde i samverkan med bland andra stadsbyggnadskontoret.

Norrköpings Discgolf Klubb genom Kent Karlsson

Det är orimligt och inte mycket logik i att omvandla en park som erbjuder liv och fullt med aktiviteter, dessutom med en etablerad discgolf bana i världsklass till att bli en begravningsplats? var också inte området en sopptipp innan? Bara ett sådant förslag innebär att dom personer ansvariga inte borde sitta där och ta upp plats med ett så respektlöst och orimligt förslag. Varför inte göra precis tvärtom, hjälp till skaffa fler sponsorer och gör STGO till Europas största tävling vilket drar in pengar till omgivningen. Satsa på de levande och respektera de som passerat! Jag hoppas att förnuftet styr och inget annat.

Björn Erdal, Tensta

Ytterstaden är också Stockholm

Det är svårt att frigöra sig från allmänna uppfattningar om Tenstas status, även för stadsplanerare. Planeringen bör givetvis ske med samma respekt och med samma höga kvalitetskrav här som överallt i vår stad.

Kritik i några korta punkter

1. Processen har varit försåtlig från det ögonblick kyrkogårdsförvaltningen först upptäckte hur tilltalande området runt Granholmstoppen blivit genom 20 års aktiv skötsel av Järva Discgolf Park. Alternativa lokaliseringar har inte utretts offentligt och presenterats i ett ärende så att allmänhet eller lokala nämnder kunnat bidra med synpunkter på valet av plats. Det ursprungliga området som sbn godkänt i en diskret startpromemoria mer än fördubblades i samband med det taktiska greppet att förekomma all diskussion genom en arkitekttävling. Genom ett tjänstemannabeslut lade

kyrkogårdsförvaltningen därmed beslag på hela området runt Granholmstoppen.

2. Onödigt yrkrävande! Idag går stadsbyggnad ut på att förtäta och att hitta ytsnåla lösningar. Men inte i ytterstaden - där värdesätts inte mark och människor på samma sätt? Begravningsplatsen lägger en död hand över ett stort och värdefullt rekreationsområde men ger genom sin utspridda arkitektur förhållandevis få gravplatser tillbaka.
3. Går emot Järvalyftet! Staden vill utveckla Järva friområde – det är ett prioriterat mål i flera visionsdokument. Då är det poänglöst att ersätta den bäst fungerande delen av fältet med något annat.
4. Inte nog med det: Staden bör bli bättre på att identifiera värden, utvecklingsmöjligheter och att ta vara på enskilda initiativ. Att Kista blev ett ICT-kuster beror på ett tillfälligt beslut i Ericssons styrelse att flytta en liten verksamhet till Kista, som blev mobil telefoni. Staden upptäckte så småningom dynamiken i Kista och insåg både dess skörhet och potential.

På samma sätt borde Järva Disc Golf Park bedömas och behandlas, en kreativ barfotasport som passar fattig som rik. Kommunen borde haka på, stödja processen och den dragningskraft som redan finns.

5. Segregerande arkitektur. "Öarna" är varken vackra eller funktionella. Huvudpoängen i förslaget är att begravningsplatsen inte ska vara en traditionell muromgärdad park som stänger till, utan en öppen konstruktion med en massa mellanrum där människor och djur kan passera "som vanligt". Men runt varje "ö" planeras ändå höga murar. Hur inbjudande och öppna blir egentligen dessa utspridda "begravningsenheter" för dem som bara vill ta en rofylld promenad?

Och hur blir det med den "multietniska" etiketten som kyrkogårdsförvaltningen spinner så mycket retorik kring? Integration mellan olika gravskick sker antagligen bättre redan idag på Skogskyrkogården, Norra kyrkogården och andra befintliga begravningsplatser, än med isolerade öar i ett ingenmansland.

Är förslaget "Öarna" en omedveten och uppgiven reflektion av den alltmer uppdelade stad Stockholm blivit?

Slutsats

1. Järva begravningsplats bör förläggas i ett neutralt/outnyttjat område där en ny anläggning kan tillföra miljömässiga och sociala värden.
2. Begravningsplatsen bör inte tilldelas större markutrymme än i den ursprungliga startpromemorian.
3. Det är naturligt att söka en lösning i samarbete med en grannkommun, till exempel Järfälla, eftersom begravningsplatsen är tänkt att serva hela norra storstockholmsområdet.
4. Föreliggande förslag att förvandla Granholmstoppen till en gigantisk "gravkulle" måste stoppas.

Ulla-Britt Åstrand, Kista

Jag är mycket, mycket negativ till förslaget. Det spelar ingen roll hur mycket ni försöker försköna bilden av detta. Begravningsplatser ska ligga långt från bebyggelse. För övrigt kanske mer propaganda ska göras för kremering då behövs inte så mycket begravningsplatser. Det snart enda positiva med Kista är att det finns ett fint naturområde på Järvafältet och Hansta som jag besöker ofta. Förutom den nu planerade begravningsplatsen så har naturområdet kraftigt naggats i kanten av stora vägprojekt. I grunden har allt blivit mycket sämre här sedan det blev en sammanslagen stadsdel av Kista-Rinkeby. Det är bara negativa saker som sägs om stadsdelen och tyvärr får Kista lida för allt elände i Rinkeby. De sk Järvalyftet blev det väl inte heller så mycket av för Kistas del. Jag tycker att mycket mer positiva saker om vad som händer i Kista med företagen, centrum, bra kommunikationer, naturområdet etc ska föras fram och inte bara problemen i Husby och Rinkeby. Framförallt nej till begravningsplats på Järvafältet!!

Birgitta Gulliksson, Tensta

När Norra Järva skulle bebyggas var det vilda protester att fältet skulle minskas. Då sas det att den del av Järvafältet som blev kvar skulle förbli grönområde. Redan nu har det tagits en del av fältet till nya E18 vilket är helt acceptabelt, Stockholm växer och infrastrukturen måste självklart fungera. Vi som bor här vill ha ett grönområde att kunna vistas på, största delen av oss har inte sommarstugor att åka till.

Vi vill också att koloniområdena, golf discon, skärmflygarna självklart ska få vara kvar. Golf discon har tävlingar av världsklass och det ska vi vara stolta över att det kommer utländska gäster till Järva. Växtligheten på Järva är också unik det finns bl.a. ädellövträd och historiska saker som vi ska vara rädda om. Bif kopior.

Hur tror ni att det kommer att se ut på Järvafältet med en massa plastblommor på gravarna? Gör ett besök på Spånga kyrkogård. Parkeringsplatser? När våra invandrare har sina sammankomster kommer i regel inte 20-25 personer, utan man får fler dubbla detta. Förslag lägg begravningsplatsen mellan Tensta och Rinkeby då kommer den i nära anslutning till kyrkan och moskén.

Eva Fält, Tensta

Detta är *inte frågan* om något *samråd* eller *förslag* till något s.k. begravningsplats på Järvafältet, utan ett förslag att lägga ner detta vansinniga projekt omgående. Med tanke på detta lilla grönområde för alla nu levande boende i Tensta, Hjulsta, Akalla, Husby och Rinkeby med behov av ett grönområde.

Marken är redan nu till största delen begränsad som fritidsområde p.g.a. odlad mark, kreaturshagar m.m. Att ytterligare förminska grönområdet för befolkningen i detta område är både respektlöst och kränkande. Hästa gård försökte för något år sedan att stängsla in och göra ytterligare en kreaturshage runt Granholmstoppen, vilket resulterade i att folk protesterade genom att klippa av eltråden, ej stänga uppsatta

grindar och till slut kapa av stängslet på ett flertal ställen. Hästa gård har nu givit upp detta projekt och korna får beta i redan befintliga hagar. Vilka slutsatser drar förslagsansvariga av detta? Troligtvis kommer även "vandaler" förekomma som protest om den planerade begravningsplatsen kommer att genomföras. Tänk på dom *nu levande* boende i området!

Leif Djupsjöbacka, Tensta

Vi vill ha kvar det tänkta området, för rekreation, och det lilla grönområdet som nu finns som det är. Vad händer med till exempel Igelbäcken när det blir kistgravar?, och det följer med ut i grundvattnet, påverkas inte den sällsynta gröningen som det varit stora skrivelser om vid ombyggnaden av E 18. Sedan har vi inte så mycket grön miljö kvar runt Tensta/Rinkeby då det expanderar med byggen och trafikleder. Flytta förslaget väster om Akallaleden eller mot motorcrossbanan där det är trafikled mot Barkarby, det området är ju obebyggt nu.

Patrik Zetterberg, Kista

Jag har spelat på Järva Discgolf Park (JDP) och sett verksamheten växa från en soptipp till en bana i världsklass. Utmärkt underhåll och mästerskap anordnas som drar in människor från hela världen. JDP har blivit en magnet för såväl tävlingsinriktade, amatörer och friluftsbesökare. Folk som annars inte skulle besökt området. Jag spenderar ofta mina sommarhelger på banan som är bland det bästa jag vet.

Jag var på samrådet i Tensta träff. Det var tydligt att den offentliga informationen var vinklad och att de boende i området inte haft någon chans att tycka till. De som driver projektet väljer att skydda sina beslut/misstag och blunda för kritiken

Ytterligare saker som kom fram på mötet:

- Vinklad information – Betydelsen av JDP framkommer inte, och i broschyren liknas verksamheten med en pulkabacke. Det finns ingen möjlighet för utomstående att bilda sig en korrekt uppfattning av projektet.
- Fel information – Enligt Mats Löf är förslaget inte genomförbart som beskrivet. Markbeskrivning av området är felaktig och kostnader som presenterats är grovt underskattade.
- Tävlingskriterier ignoreras – Ett av huvudkriterierna för arkitekterna var att bevara befintlig verksamhet och främja aktiviteter. I så fall bör ju JDP vara helig mark. Mats Löf har sagt att det inte finns någon möjlighet för verksamheten att fortsätta efter befintligt förslag.
- Alla är emot – Det verkar inte gjorts några undersökningar innan (jag har inte blivit frågad), och den kritik som senare uppstått har ignorerats. Först trodde jag att de människor som inte utövade discgolf i området skulle vara positiva till förslaget. Men även de vill bevara området som det är idag.
- Att utlysa en arkitekttävling med 100 förslag och 750.000 kr i prispotten är endast en liten del av det som projektet har kostat oss skattebetalare hittills.

Det är OK, alla gör misstag. Men sätt ett stopp nu. Jag är på fritiden involverad i ett flertal projekt som försöker lyfta området runt Järvafältet – bl.a. Löparakademin, Kistaloppet och Think Big Lectures. Detta är inte ett sådant, och jag blir både ledsen och arg när jag hör om detta.

Lars Persson och Anna Lönnqvist, Tensta

Stoppa projektet att bygga begravningsplatsen kallat öarna. Marken är redan upptagen med ett omfattande, växande friluftsliv. Förslaget kallat öarna inskränker det rörliga friluftslivets vandringar och cykling runt toppen. Discgolfen i området tvingas bort. En verksamhet som samagerar med det rörliga friluftslivet och är statushöjande för Tensta-Hjulsta.

Begravningsplatsprojektet har haft en tävling om utformningen och vinnarförslaget presenterades i Tensta träff den 29 augusti. Inget protokoll på grund av mötets karaktär och syfte. Det rörliga friluftslivet är utestängt från stora närområden förutom området runt Granholmstoppen och tre ”skogsöar”. En belyst motionsslinga finns också i området. Det är ett stort nederlag för friluftslivet närmast Tensta och Hjulsta om man genomför byggandet av den föreslagna begravningsplatsen.

Miljökonsekvensbeskrivningen förminskar konsekvent discgolfen. Vandrare bedöms känna sig i vägen för discgolfen. Att bevara områdets discgolf bedöms gynna vissa intressegrupper. Här vill jag hävda att begravningsplats ger mig klara mentala begränsningar emedan discgolfen inte gör det.

Miljökonsekvensbeskrivningen hävdar att folk med funktionshinder kommer att gynnas. Detta genomförs med att man drar fram vägar för bilåkning ända upp på toppen. En åtgärd som staden kan åstadkomma redan nu utan att bygga begravningsplats.

Andra tänkbara områden i Järva

Motorcrossbanan i Akalla. Försvaret har förstärkt rensat området innan det överlämnats till utomstående.

Eriksbergsområdet fram till Hästa klack. Området är för mig mindre angeläget som friluftsområde än runt Granholmstoppen.

Discgolfens alternativa placering av begravningsplatsen. Gruppen kring Järva discgolfpark har utformat ett alternativ till placering av begravningsplats som skonar området med discgolfen.

Slutligen: Överväg en annan lokalisering.

Deanne Wallström, Tensta

Det räcker med E18 ombyggnad som är nödvändigt. Kolonilotter och golfdiscon är viktiga. Vad tog planer angående utomhusbad vägen? Bilar, bilar, avgaser som förstör grönskan. Invandrare är ju många pers i släkten, som smyckar grav med plastblommor, vilket är fult och hör ej hemma på gravplatserna. Parkeringsplatser som sväljer stor yta av naturen. Vi som ej har tillgång till sommarstugor, promenadstråk med yppig grönska, vill ha kvar denna härliga del av Järvafältet, som

ger rekreation, hundpromenader och frisk luft. Lägga begravningsplatsen närmre Spånga kyrka. Syrianska kyrkan, moskén på fältet nedanför.

Gunilla Eriksson, Tensta

Helenelund och Hästa klack. Rinkeby nära moskén för det är dom som kommer att använda den platsen. Låt oss ha ett grönt område för på andra sidan är det bara grå betong.

Ylva Lagerqvist m.fl. (totalt tre namn), Hjulsta och Tensta

Järvafältet på och kring Granholmstoppen är verkligen en källa till rekreation för både ung och gammal. Här kan man promenera och jogga på sommaren åka skidor och pulka på vintern, och därutöver och inte minst spela Discgolf, en sport som ger både motion och frisk luft!

Först har vägbygget ställt till det för oss genom att ge oss en lång och trist väg till naturen, sedan kommer ni och blockerar vägen ytterligare för oss, som hitills glatt oss åt det vackra strövområdet vi har på och runt Granholmstoppen. Hur kan man komma på en sådan dum idé som att förstöra ett unikt område för friluftsliv för att göra om det till en begravningsplats? Naturligtvis behövs en begravningsplats, men inte just här på och kring Granholmstoppen. Vi går här med våra hundar praktiskt taget dagligen, vi kan göra det, tack vare discgolfbanan, där Mats Löf håller gräs och ogräs kort så att man kan gå där. Discgolfbanan är inget man flyttar på hur som helst, den är lagd anpassad till naturen runt toppen.

Själva skulle vi verkligen inte vilja begravas i en gammal tipp! De talade om att få gräset röjt med hjälp av får vallade av en herde, tju-sigt, men har de råd med en, var hittas den personen? Hur kommer det att gå med näktergalarna som bor i snåren vid banan? De är en fröjd att lyssna på i vårens tid! Skall nu denna möjlighet till en bättre hälsa tas ifrån oss för att ge plats åt döda som varken behöver frisk luft eller motion längre?? Järvafältet har inte tänkt ett dugg på oss som bor i Hjulsta och Tensta på norra sidan av vattentornet, Hjulstasidan.

Hur kommer det att gå för de äldre personer som får sina anhöriga begravda där, de som saknar bil?? Det är en lång bit att gå i dagsläget. Bil ser ut att vara nödvändigt, gångbanor finns inga och folk kör fort här. Överdäckningen över E18 ser ut att bli en tämligen brant backe. Bron snöröjs inte vintertid hur blir det med den stigen?? Lätt att ta sig uppför blir den kanske inte, illa nog för oss som går med våra hundar, men hur blir det för de äldre personer som vill besöka nära och kära?? All den biltrafik som kommer att uppstå (folk härkring kommer att köra glatt även utan att ha en när och kär begravd här). Redan nu genas det över fältet, det lär inte bli bättre.

Är det er mening att vi som bor i Hjulsta måste ta bussen för att komma ut i naturen?? Det blir kostsamt. Alla vi hundägare som har glädje av området, somliga av oss är pensionärer, skall vi gå omkring ibland husen bland en massa pitbullar och liknande hundar?? Det vill och

törs vi inte. Ni talar om att underlätta för oss att komma ut på Järvafältet, det är ett dåligt skämt för oss just nu! Har damerna som hållit i samråden ljugit oss rakt upp i ansiktet när de hävdat inget är beslutat ännu?? Jag har just upptäckt att det byggs en rejäl anslagstavla för begravningsplatsen i borte hörnet mot Tensta koloniområde. Varför då, om det inte fattats ett beslut i frågan? Den skall tydligen vara tillgänglig för andra också, vilka andra har glädje av en anslagstavla där? Lägg ner de här idiotiska planerna på en begravningsplats på och omkring Granholmstoppen!

Håkan Risberg, Kista

En kyrkogård kommer att begränsa möjligheterna till friluftaktiviteter än mer och dessutom ställa krav på ökat tillgänglighet för biltrafik och parkeringsplatser. Förslaget "Öarna" förefaller valt med tanke på att gradvis kunna bygga ut begravningsplatsen genom att över tid kunna komplettera med nya öar allteftersom begravningsplatsen växer. Varför finns ingen alternativ placering med i förslaget? En placering i triangeln E18-Hanstavägen-Norrsvägen väster om den föreslagna platsen hade inte varit lika kontroversiell, men den ger kanske inte samma möjligheter att gradvis kunna expandera? Lägg ned planerna och utred en alternativ placering.

Peter Yeung, Akalla

Det finns ingen ekonomisk anledning utveckla en begravnings plats och begrava döda i ett av Stockholms mest expansiva områden där bostad och företagande möts, och det blir bara en tidsfråga innan den måste flyttas som då stör gravfriden. Begravnings platser bör eller skall anläggas i ej expansiva områden som vara i minst 50-100års utan behövas flyttas. Begravningsplats är inget ställe man dagligen besöker om och då finns det igen anledning att ha det så nära ett bostads område och i ett av Stockholms mest expansiva områden med motorvägar etc.

Sedan är det grundvattenproblem i området, det är ytters olämpligt att ha begravnings plats där grundvatten går, kollar ni inte ni på sånt och vad kostar det att skydda grundvatten där döda lik förstör vattnet för de levande.

Har ni gjort en business case på vad marken är värd och vad det kostar bygga grundvattenskydd och har ni gjort en stadsplanering av Kista/Jäva inom 50-100års tid perspektiv, har ni gjort marknadsundersökning om hur många vill ha sina döda anhöriga grannar till Tensta bostadsområde? Hur skall man ta sig dit till begravningsplatsen där anhöriga ligger när man stoppar bussar i Tensta med stenkastande ungdommar, kallar ni detta för ett ställe för gravfrid? Då är bara de som har bil som kommer dit och då diskriminerar ni alla som åker kommunalt dit?

Folk som kommer Tenstaområdet som kommer att vara granne med begravningsplats kommer aldrig att få sin röst hörd för de är dåliga på Svenska och flesta muslimer, då skall ni inte passa på och säga att detta är demokrati när man pressa in en begravningsplats bland de

som inte kan säga ifrån. Folk som mig med lite akademisk och strategisk bakgrund anser att varför ni vill lägga en begravningsplatsen där är att folk som bor där inte kan klaga och säga ifrån?

Jag är säker på att muslimer och folk som kommer att bo granne med begravningsplatsen inte kommer att gilla det även de inte förstår svenska och läser lokal tidning eller bryr sig om politik. Vem vill ha en begravningsplats som granne?

Jag kan som vanlig boende och arbetare i området inte förstå hur lägga en begravningsplats i detta område med de ovanstående argument? Jag kan inte förstå varför inte ni vill skall förstöra dagens aktiviteter där med skämflyg och discgolf ?? Absolut NEJ till förslaget om begravningsplats inom, så tycker de flesta som bor i området, kör inte över de som inte förstår Svenska eller Svenska samhället, annars är det inte demokrati!!!

Lars Persson, Tensta

Vid informationsmötet i Tensta träff visade det sig att mailadressen i det tryckta materialet inte var korrekt. Alla upptryckta skrifter borde uppdateras med rätt mailadress.

Mikael Edvardsson, Akalla

Edvardsson ställer några frågor om samrådsmötet i Tensta träff 29/8: Hur gick kallelsen till detta möte gick? Jag kan inte erinra mig om att jag sett någon information i min brevlåda om att ett sådant möte skulle hållas. Det första jag reagerade över var att ingen förde protokoll över mötet. Hur fångar man in synpunkter om man inte protokollför dem?

Jag förstår att det är lätt att fastna för platsen granholmstoppen 2012, det är en magnifik natur och väldigt vackert. Granholmstoppen var inte alls lika vacker innan Järva Discgolf Park anlades. Idag 2012 efter nästan tjugo års slit är granholmstoppen en fröjd för ögat även på väldigt långt avstånd.

En sak jag fastnade för kring er presentation var att ni ofta återkom till tillgängligheten och att det var viktigt och att platsen nästan var mytomspunnet perfekt just därför att tillgängligheten är oöverträffad. Nu kommer då frågan, vad är tillgängligt? För område Järva ska väl då tilläggas som alltså består utav stadsdelarna Hjulsta, Tensta, Rinkeby, Kista, Husby och Akalla? Vi kan börja med lite avstånd:

- Från Akalla C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 1500m
- Från Husby C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 1700m
- Från Kista C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 2500m
- Från Rinkeby C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 2400m
- Från Tensta C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 1000m

- Från Hjulsta C fågelvägen till toppen av Granholmstoppen är det ca 1000m

Är detta tillgängligt? Ska en familj med barn och gamla gå mellan 1-5 km för att besöka en gravplats? I mina öron låter det som en aning långt och då tänker man ju att man i kollektivtrafiken ska komma lite närmre. Den närmaste kollektiva punkten hamnar i Hjulsta eller Tens-
ta.

Att finna en lämplig plats för att ha gravplatser på måste vara ett svårt uppdrag det har jag full förståelse för och tyvärr har jag inget bättre förslag än motorcrossbanan vid Hägerstalund. Den ratades om jag förstod det rätt p.g.a. risken för blindgångare som försvarsmakten tydligen dräller om kring sig? Det låter bara befängt, det har sprungit barn i de där skogarna i över 30 år och letat utan att hitta.

Granholmstoppen är en synnerligen dålig plats att anlägga en gravplats. Varför? Jag är discgolfare och nyttjar därför denna del av järvafältet till största del för att spela och träna discgolf på en av världens bästa discgolfanläggningar. Det som gör den fin är ju naturligtvis att den sköts om, det klipps gräs ansas buskar osv. Det som gör banan till en av de bästa är variationen av håll. Granholmstoppen ger en unik natur där höjdskillnader och vindar ger en extra dimension till spelet.

Patrick Lönnberg, Kista

Jag har tittat igenom er fina informationsbroschyr och fascinerats över det fet fina förslaget. Ett par saker undrar jag dock över: De s.k. "öarna" omges av något slags staket som ser ut att vara drygt en meter högt. Jag befarar att de kan uppmuntra till skadegörelse. Området belastas ju av en hel del kringströvande ungdomsgång och de här ser ut att eventuellt kunna uppmuntra till tvivelaktig aktivitet. Varför inte istället ha låga murar (som inte hindrar insyn/"utsyn")? Eller, om man vill ha lite högre avskärmning, staket av glas?

Min andra reflexion handlar också om problemet med områdets sociala karaktär. Finns det inte risk att ceremonibyggnaderna vandaliseras?

Monica Bergström, Tensta

Jag har bott i Tensta i över 30 år och det berörda området har varit ett utflyktsmål för olika friluftaktiviteter vilket jag anser att omkringliggande förorter är i stort behov av. Jag brukar säga att fördelen med att bo i Tensta är närheten till Järvafältet och möjligheten till olika aktiviteter. Tyvärr ser jag detta som en försämring av närmiljön och vill därför protestera mot planerad begravningsplats.

Bahman Tofighian, en Järvabo

En artikel under rubriken "Planerad begravningsplats hotar att sänka Järvalyftet", publicerad 2012-08-31 i Dagens Nyheter, ger synpunkter på Järvalyftet. De fyra artikelförfattarna framställer den planerade begravningsplatsen som en oönskad insats i området. Detta gör mig fundersam. Är en begravningsplats något fruktansvärt och ett obehagligt ställe? Är det en avskyvärd och föraktlig plats? Om det är en all-

män mening böjer jag mig ödmjukt för majoritetens uppfattning, men om jag tillåts vara av en annan mening ber jag att få presentera en annan syn på denna fråga.

Vi vill inte bli begravda hur som helst och på vilken okänd plats som helst. Vi önskar att bli begravda med värdighet på ett vackert och tilltalande ställe. Det är en innerlig önskan hos de flesta att deras minne ska leva kvar. Vill vi inte att våra nära och kära, vänner och bekanta ska besöka våra gravar och minnas oss?

I närheten av den tilltänkta begravningsplatsen ligger ett gammalt gravfält, ett värdefullt stycke historia, bevarande våra förfäders och medmänniskors minne. Vi är stolta över de människor som föddes, arbetade, dog och begravdes där och lämnade spår efter sig till kommande generationer, så varför skulle en ny begravningsplats sänka Järvalyftet och betraktas som opassande i området?

I Järva lär det bo människor av minst hundra olika nationaliteter med olika bakgrund. En begravningsplats i Järva är tänkt att skapa en miljö, där olika nationaliteter, religioner och kulturer förenas på en gemensam plats, en plats som symboliserar en fredlig samvaro. En plats dit alla kan komma och meditera över den slutliga hemvisten och kanske bli medvetna om våra fördomar, symboliskt begrava dem där och återvända renad till vardagen med tanken att: Varför inte skapa en bättre tillvaro när slutet är känt?

Så vitt jag har förstått av den tillgängliga informationen kommer begravningsplatsen att utformas som vackra öar i landskapet och smälta väl in i den omgivande naturen. Den kommer till och med att försköna platsen och utgöra en plats för omtanke, reflektion, meditation och förhoppningsvis även rekreation. En sådan mångkulturell och mångfasetterad begravningsplats kan, om den planeras och sköts väl, med tiden bli ett kulturarv. Då blir den definitivt ett lyft, inte bara för Järva och Stockholm utan även för Sverige, såsom en symbol för global gemenskap.

Vi bör inte underskatta planen utan välkomna idén.

Inger och Tomas Beer samt Hans Andersson, Solhem

Vi ifrågasätter att den nya begravningsplatsen är tänkt att ge ett mer värde, att den kan bidra till identitet och samhörighet för de boende på Jävaområdet samt att Kyrkogårdsförvaltningen har ambitionen att ha en god kommunikation. Den föreslagna platsen kring Granholmstoppen kommer att ligga för nära flera stora trafikleder och tar för stor yta av befintligt rekreativt område. Området kring Hägerstalund är därför mycket bättre.

Kan en begravningsplats kring Granholmstoppen vara ett värdigt vilorum för våra bortgångna och samtidigt en tillgång för de omkringboende med en vacker och rofylld utemiljö? Om man ändå bygger begravningsplatsen kring Granholmstoppen: Granholmstoppen har den införlivats i området och smälter idag fint in i landskapsbilden. Kolo-

niträdgårdarna, Hästa Gårds 4H-verksamhet med odlingar och djur, hängflygare och discgolfare bidrar till ett levande friluftsområde.

Järvalyftet har som vision att öka friluftslivet på fältet, hur kan man då begränsa och på lång sikt lägga ner en fungerande verksamhet som gör just det som man strävar efter. Hästa gård, är det enda lantbruket inom Stockholms stad. Dess 4H- och jordbruksverksamhet lockar till sig många besökare. Blå Vägen och Studieförbundet har ekologiska grönsaksodlingar. De erbjuder verksamhet för långtidssjukskrivna och långtidsarbetslösa i närområdet. Dessa odlingar stämmer väl med ett hållbart Järva.

Det är viktigt med positiva aktiviteter som normalt inte förknippas med miljonprogramsområden. Om begravningsplatsen naggar deras marker i kanterna så kanske dessa verksamheten inte kan fortsätta. Ett samarbete måste ske mellan kyrkogårdsförvaltningen och de som bedriver de olika verksamheter.

Genom att det byggs upp begravningsöar/sektioner kommer en mycket stor yta att tas i anspråk. Mellanrummet mellan gravkvarteren kan inte användas obehindrat. Vem bedömer vad som är lämpligt? Det kan tolkas olika bland brukarna och konflikter kan uppstå. Alla begravningsrum föreslås utformas i en kombination av betong och trä. Murar och staket kan ge en känsla av otrygghet inne i "ön" därför är låga avgränsningar bättre.

Vägnätet kommer att byggas ut och dessa vägar kommer dessvärre också möjliggöra trafik som inte bara ska till gravplatserna och begränsar därmed möjligheten att fritt ströva omkring och leka. Tillgängligheten för de som inte har bil eller orkar promenera från busen/tunnelbanan är inte redovisad.

Det talas om att man haft en multireligiös referensgrupp. Men kyrkorådet i Spånga-Kista församling har inte varit en remissinstans i detta samråd. Mycket egendomligt då de måste ha stora erfarenheter och kunskaper utifrån det lokala perspektivet. Hur ställer sig olika religiösa samfund till att delar av begravningsplatsen byggs på schaktmassor? Att troende med andra religioner passerar graven eller iordnings-täller gravplatsen?

Zam Boij, Bromma

Begravningsplats på fel ställe! Har i all kommunikation ang den tilltänkta begravningsplatsen inte funnit några kommentarer där de som skall prioriteras, dvs Tensta/Hjulsta-, Rinkeby-, Akalla- eller Husbybor som är positiva till denna sk integrerade begravningsplats vare sig vad gäller läge eller som form. Dels kommer många p.g.a. sin egen religion inte vilja begravas jämte varandra. Nästa synpunkt är att det är nästan löjväckande att använda ett område som under mer än 20 år har förädlats genom driften/bygget av en av världens finaste frisbee-golfbanor. Området ligger helt malplacerat mycket nära en stor korsning där en enorm trafikering kommer att störa en sista vila och framför allt de besökandes möjlighet till "stillhet och ro" vid besök av

bortgångna f d släkt och vänner. Att dessutom diskriminera en sport som med så många eldsjälar och kreativa personer genom att bara ignorera dess verksamhet om banan måste läggas ned/flyttas för ett nytt 20-årsarbete är inte något som jag anser rimmar med en demokratisk process. Jag tror att ansvariga i denna fråga inte har insett hur viktig denna sporten är för ett ständigt stigande antal aktiva på allt från motionsnivå till världselit och frågan är hur många sporter som kan husera detta vitt skilda klientel sida vid sida på samma bana? Tänk om och använd en mer avskild del av hela det gigantiska Hanstafältet bakom kröken. En begravningsplats som inkräktar på de närboendes bästa rekreationsplats är ett direkt hån mot de som sägs vara målet för uppskattning för denna begravningsplats i introduktionstexten. Jag anser att man inte kan köra över denna enorma mängd människor som reagerar negativt vid tanken på att det som idag är en livfull rekreationsplats skulle förvandlas till en begravningsplats.

Gunnar Fagerberg, Kungsholmen

Stadsbyggnadsnämnden har beslutat bland annat att "innan samrådet påbörjas ska samtliga förekommande referenser till annan användning av områdena mellan gravplatserna än "att bevara områdets natur- och kulturvärden" utgå ur handlingarna. Så har inte skett. I det material som delades ut vid samrådsmötena den 29 august i Tensta och den 6 september i Husby förekommer flera formuleringar om annan användning av området såsom "nya rekreativa funktioner kan förekomma i mellanrummen mellan begravningsöarna", "ny betesmark kan tillskapas mellan begravningsöarna" och "nya förbindelser som ska underlätta rekreativsmöjligheterna på och i anslutning till begravningsplatsen". I linje med detta avfärdades alla protester från deltagarna om att förslaget innebär en förlust av ett viktigt rekreativsområde.

Samrådsförfarandet har sålunda varit missvisande och inkorrekt och kan inte ligga till grund för fortsatt handläggning av ärendet. Sanningen är ju att nämnden har beslutat att det inte ska förekomma någon rekreativ verksamhet och att dessa 50 hektar därmed är förlorade som rekreativsområde.

John Hall, Kungsholmen

Jag hoppas ni verkligen inte förverkligar denna planerade begravningsplats på ett sådant fint område för spontanidrott och friluftsområde. Jag har sett en av världens bästa discgolfbanor växa upp och hela världen avundas denna anläggning. Det vore sorgligt att förstöra detta område som ger liv och rörelse, det måste gå att hitta andra delar av Järvafältet att begrava människor på.

Jonas Löf

Jag är starkt kritisk till det framtagna förslaget till ny begravningsplats på Järvafältet. Det framtagna förslaget på begravningsplats innehåller så många nackdelar så ett genomförande är nästan omöjligt och ett eventuellt genomförande, genom mycket stora ekonomiska uppföringar och andra problem ändå skulle resultera i en begravningsplats som inte fungerar. Det verkar som ett nyckfullt impulsförslag har legat

till grund för ett i praktiken ogenomförbart förslag som väl ingen fortfarande kan se något positivt med.

Det vinnande tävlingsförslaget Öarna som är grunden till detaljplaneprogrammet har gjort en indelning i olika landskapskategorier. Dom beskriver en övergripande karaktär av öar i ett stiliserat skärgårdslandskap. De har även kommit fram till fem stycken landskapskategorier i detta skärgårdslandskap: fornåkrar i väster, våtmarker i söder, blandskogar i öster, åkerkanter i norr och centralt karga tallbestånd på Granholmstoppen. Deras analys visar att dom är helt inkompetenta på att bedöma landskap och deras förslag i övrigt visar på stora brister när det gäller att gestalta landskap.

- Landskapskategori 1: Fornåkrar i väster: En av de mest påtagliga landskapskategorierna är ekdungarna på moränmark i väst som i princip inte nämns alls.
- Kategori 2. Några våtmarker finns inte i söder, däremot en liten fuktäng och några diken i sydväst.
- Kategori 3. Blandskogar i öster: jag vet inte om dom menar blandskogsdungar då det inte finns några skogar i detta skärgårdslandskap med dungar. Det är en lövdominans, knappt något barr alls, med en stor andel björk. Här finns ett flertal renodlade björkdungar.
- Kategori 4. Det karga tallbeståndet på Granholmstoppen består till 50 % av gran och borde kallas barrskogsbestånd. Kargt är det däremot inte, utan det växer så det knakar, men de ligger dock högt och är utsatta för vind.
- Det är bara den femte kategorin åkerkanter som är någorlunda rätt.

I detaljplaneprogrammet ser jag bland annat dessa arkitektoniska kvalitéer och brister:

- Den centrala gestaltningsidén i förslaget Öarna tolkar jag som att man utgår från landskapets befintliga kvalitéer, det skärgårdslika landskapet, och däri placerar artefakter. Spara befintliga kvalitéer känns positivt. Lite underligt är att man föreslår så mycket trädplanteringar som förtar mycket av det halvöppna landskap som finns där idag så att det istället för ett skärgårdslandskap blir ett skogslandskap med stiliserade sjöar istället för stiliserade fjärdar och sund.
- Artefakternas placering i detta landskap känns helt ologiska, jag kan inte se någon sammanhållande tanke bakom gestaltningen. Begravningsplatsen som helhet är dessutom så utspridd så att landskapet i bottnen tar över helt. Det blir en väldigt anonym och utspridd begravningsplats. Den kommer knappast att uppfattas som en begravningsplats och därför uppfattas som inbjudande för andra aktiviteter som t.ex. buskörning med motorcykel.
- De avlånga inhägnade rektangulära platserna har jag svårt att se som ett arkitektoniskt tillskott på den vackra platsen i öster. Skeppens rektangulära form och dess hyttliknande konstruktioner i ändarna gör att jag mer associerar till prämar. Dessa

prämar som fyller igen sunden kan jag inte se framför mig som något som tillför platsen något positivt rent estetiskt.

- Poppelöarna kan bli spännande öliknande inslag i landskapsbilden, tyvärr är de dock lite för dolda i och med närliggande nyplantering. Sedan är det lite lustigt att på det enda ställe där det finns en antydning till fuktigare mark i sydväst, där ska man tippa upp en kulle på uppskattningsvis 10 000 kubikmeter jord. En annan befintlig kulle av tippmassor ska höjas ytterligare och planteras. Dessa kullar ska sedan omges av de befintliga våtmarkerna som inte finns.
- Granskogen på kullens östra lägre belägna topp-platå kan säkerligen bli en vacker plats med en stark rumslighet, med rätt materialval kan det bli en rofylld och värdig plats. Granplanteringen planterar dock delvis igen en av de spännande lövträdsbevuxna kullarna på platsen.

Det känns helt oansvarigt att föreslå en begravningsplats på en övertäckt tipp. Förslaget kommer att kritiseras starkt av handikapporganisationer då förslaget är så utspritt och utplacerat på mycket kuperad mark.

Stadsbyggnadsnämnden säger att rekreation mellan de muromgärdade begravningskvarteren inte ska tillåtas och att all text om detta skulle tas bort från detaljplaneprogrammet innan samrådet. Trots denna tydliga avisering står rekreationstexterna kvar och är ett av de viktigaste argumenten för begravningsplatsens glesa utformning.

Förslaget är orimligt dyrt. Det man får för pengarna är ett mycket dåligt gestaltat förslag som är hastigt framtaget av personer med tveksam kompetens om landskap och landskapsplanering.

Processen inleddes med en beställare med skyggglappar på och med ett önsketänkande som grund. Underlagen till arkitekttävlingen var mycket bristfälliga. Det är mycket tveksamt att ha ett tävlingsförslag som grund för en detaljplaneprocess. Det vinnande förslaget Öarna, som endast marginellt har justerats till detaljplaneprogrammet har helt undvikit en hel del problem, ett av dessa är den mindre upphetsande driftsproblematiken. Området som redovisas som begravningsplats är totalt på ca 60 hektar. I dag sköts det av betesdjur, jordbruk och av discgolfbanan. Discgolfbanan kan tvingas lägga ner verksamheten redan om något eller några år om begravningsplatser planeras inom banområdet. Då kommer en hög rudratliknande vegetation ta över stora delar av området. Kyrkogårdsförvaltningen får därför troligen sköta dessa 60 hektar med gräsklippning, röjning, trädgallring, trädvård, snöröjning, skräpplockning etc. även dom områden som berör dom sista etapperna fram tills dess begravningsplatsen är färdigbyggd om 50-100 år. Bete är inte ett bra alternativ då området blir instängslat och inte blir tillgängligt och marken och vegetationen troligen dessutom är förgiftad. Kan bli mycket stora kostnader för drift och underhåll.

I dag finns även en social kontroll över området med discgolfbanans spelare och personal som bidrar till en lugnare mer omvårdad miljö. Trots detta förekommer en del körning med snabba högljudda motocrosscyklar, stulna bilar eldas upp mm. Denna verksamhet lär öka om området blir ett förhållandevis övergivet igenväxt område i väntan på framtida etapper. Detta kan lösas om begravningsplatsen blir mer kompakt och placerad vid trafikerade stråk.

Det område som begravningsplatsen planeras på är ett resultat av ett idogt arbete då en igenväxande tipp omvandlats till en av Stockholms vackraste platser. Detta är ett helt unikt hanterande av en dylik tipp. Här finns dessutom en av världens bästa discgolfbanor.

Peter Bygde

I dagens samhälle är vi mer stillasittande än någonsin, folkhälsan blir långsamt sämre. Motmedel är bl.a. friskvård. Discgolfsbanan är bland de bästa i världen, världseliten kommer och tävlar på banan när en av världens bästa tävling går av stapeln årligen. Allt detta har säkert någon annan påpekat. Det som kanske inte framgår är att de flesta som spelar på banan i praktiken bedriver friskvård. Genom att bygga begravningsplats enligt förslag så kommer inte banan att existera vilket får till följd att tusentals människor förlorar möjligheten till denna utmärkta friskvård.

Ann Lundberg

Att det behövs begravningsplatser i Stockholm är en självklarhet, men med nuvarande program till detaljplan och stadsbyggnadsnämndens inriktning finns det mycket som, i mina ögon, inte hänger ihop.

Det beslut som nämnden gör enligt protokollet av den 19 juni 2012 (protokollsutdrag 8/2012) är att alla handlingar ska redigeras så att samtliga förekomster av "picknick", "naturpedagogik" och "spontanidrott" stryks och att "ingen annan användning av områdena mellan gravplatserna än att bevara områdets natur- och kulturvärden ska medges". Beslutet visar att det från början inte varit tydliggjort på vilket sätt begravningsplatsen ska införlivas i området och vilka konsekvenser som därmed kommer att följa. Miljökonsekvensbeskrivningen beskriver det som att det inte kommer att bli så stora konsekvenser för den rekreationella verksamhet som nu förekommer i området, förutom att discgolfverksamheten på sikt helt kommer att försvinna. Men då har konsekvensbeskrivningen inte haft som utgångspunkt att det ska vara "förbud" mot andra aktiviteter mellan öarna.

Nämndens beslut blir ännu mer underligt i relation till valet av arkitektonisk lösning för begravningsplatsen. Är det verkligen nämndens mening att hela Granholmstoppen ska tas i anspråk av begravningsplatsen och att all annan möjlighet till rekreation i området ska upphöra? Öarna gör att begravningsplatsen sprids ut runt hela Granholmstoppen. Enligt min mening är detta ett slöseri med de få och alltmer naggade grönområden som Stockholm har.

Om området ändå ska "skärmass" av, finns det ingen anledning att ha några öar, då dessa antagligen leder till ineffektivitet i skötseln av gravarna. Det torde vara högst opraktiskt och relativt tidskrävande att behöva ta sig till flera ställen inom ett relativt stort område som detta rör sig om. Den arkitektoniska lösningen ger då inget mervärde, samtidigt som den kostar mer i tid och pengar. Granholmstoppen som fungerande, välskött och uppskattat område förlorar en stor del av sitt värde som mötes- och rekreationsplats.

Det är också underligt att man så tidigt, innan några som helst kostnadsuppskattningar gjorts, sållat bort möjliga alternativa platser för lokalisering. Enligt min mening går det inte att göra en seriös prövning av olika alternativ förrän kostnaderna har synliggjorts. Detta gäller för övrigt också för arkitekternas lösning. Den miljökonsekvensbeskrivning som gjorts fångar visserligen upp konsekvenser, men analysen av dessa blir i stort sett meningslös som underlag för ett beslut när det alternativ som ställs upp är ett 0-alternativ som inte kan väljas. Miljökonsekvensbeskrivningen blir snarare ett sätt att rättfärdiga valet av plats. Kostnadsaspekten borde vara betydelsefull när skattebetalarnas pengar ska användas. Som miljökonsekvensbeskrivningen tar upp är det flertalet av de tilltänkta Ö-områdena som måste bearbetas innan de kan tjäna som kistbärare. Det ska också skapas våtmarker för att filtrera avrinningsvatten. Sådant torde också vara kostsamt.

I miljökonsekvensbeskrivningen står att stadsbyggnadskontoret i den inledande fasen riktat in sig på motorstadion vid Hägerstalund, men att man gett upp det alternativet pga att verksamheten där förlängts till 2015. Enligt min mening finns ingen anledning att så lättvindigt skjuta ett sådant intressant alternativ åt sidan. Endast om begravningsplatsens byggande är så akut att byggstart måste ske före 2015, skulle det vara berättigat att utesluta alternativet. En jämförelse av kostnaderna och andra förutsättningar mellan Hägerstalund-alternativet och Järva-alternativet skulle ge viktig information till beslutsfattarna och de medborgare som berörs av förslaget. Tidsperspektivet skulle kunna vara ett av de kriterier som de olika alternativen skulle bedömas utifrån och därmed tas in i en samlad bedömning.

Ett annat alternativ som också bör tas fram för att jämföras med nuvarande förslag är en till ytan mer begränsad utbredning av begravningsplatsen.

Hjalmar Törnblom

Det här projektet är bedrövtligt...

Det finns så få bra discgolfbanor i Stockholm, och banor i den här klassen finns det bara någon enstaka av i hela Sverige. Därtill kommer det bli smockfullt på Stockholms få andra speldugliga banor. Avbryt det här, tänk om. Låt detta stycke natur förbli tillgängligt för oss högst levande naturälskare.

Sebastian Törnblom

Det vore verklighetsfrånvänt om ni hellre satsar på att ge de döda en så utspridd yta att vila på hellre än att främja folkhälsan så färre ham-

nar i gravarna ni vill bygga. För guds skull, snälla låt frisbeegolfbanan och naturområdet vara.

Benjamin Gervind Hedlund

Nej till begravningsplats på Granholmstoppen (Järvafältet). Ja till bevarandet av Järva Discgolfpark och omgivande vackra natur. Vem vill begravas på en gammal soptipp?

Elisabet Widebäck

Jag tycker det är diskriminering av muslimer, judar och kristna, att föreslå en begravningsplats på en soptipp. Själv vill jag inte heller begravas eller begrava någon på en soptipp, hur vacker den ens görs. Dessutom tror jag inte det är särskilt lämpligt att börja gräva i denna soptipp, då man kanske frigör en hel del giftiga ämnen, som börjar förgifta Järvafältet mer än den redan har gjort. Jakobsberg behöver också större begravningsplats. Tycker Stockholm ska söka samarbeta med Jakobsbergs kommun. På andra sidan vägen från Granholmstoppen på Jakobsbergssidan finns det mark, som det inte går att odla något ätbart på eftersom hjulstakorset ligger där. Där skulle Stockholm kunna ha en begravningsplats ihop med Jakobsbergs kommun! Är detta helt omöjligt?

Gunilla Eriksson m.fl. (Totalt åtta namn)

Vi vill behålla Järvafältet i befintligt skick.

Niklas Lindblom

Discgolf är en växande sport inte bara i Sverige utan i världen. Det som byggts upp i och med Järva Discgolf Park är fantastiskt för sportens utövare, både inhemska och spelare från andra länder som åker till Sverige för att spela på banan. Sverige tar ett stort steg bakåt om förslaget att göra begravningsplats av området klubbas igenom.

Vi som bryr oss om discgolf har inte direkt en uppsjö av Discgolfbanor av Järvas dignitet. Försvinner Järva Discgolf Park försvinner därmed mycket möjligheter för sporten. Gällande bl.a. arrangemang av större tävlingar i Sverige. För en stor sport som exempelvis traditionell golf hade medlemmarna i princip kunnat åka 2 km i valfri riktning och hittat en bana av motsvarande kvalitet de kunde spela på. Så är inte fallet med discgolfbanor.

Det måste finnas en lösning för att bygga en begravningsplats utan att dedikera en av gravstenarna till Järva Discgolf Park.

Okänd person

På samrådsmötet i Tensta träff påstod ansvariga att motocrossbanan innehåller granater och att det var farligt att lägga begravning där. Försvaret släpper väl inga områden till allmänna besök om de inte har rensat området. Jag vill veta om det stämmer att det kan finnas risk med granater eller annat sprängbart i motocrossbanans område.

Niklas Ringdahl

Jag har satt mig in i förslaget för ny utformning av Granholmstoppen och tycker det känns jättekonstigt. Den vackraste och mest tillgängliga platsen på hela Järvafältet ska sluta vara öppen för lek, promenad, hundar och sport - och istället bli en begravningsplats? Riktigt dåligt tänkt.

Ett par av de synpunkter jag har:

- 1) En begravningsplats har krav (uttalade eller inte) på att alla i närheten visar respekt och inte stöjar omkring med djur och sporttillbehör. All sån aktivitet kommer alltså de facto att upphöra, även om man försökt ta höjd för att det bara ska förbjudas inom de enskilda "öarna".
- 2) Granholmstoppen är byggd på skrot och rivningsmassor, om den ska husera kistgravar och annat som behöver nåt slags djup för att fungera måste marken alltså saneras eller förstärkas. Den prislapp som framkom som budget under samrådet kändes väldigt naiv, såna arbeten blir mångfalt dyrare, och det måste redovisas mycket bättre.
- 3) Verksamheten som Mats Löf bedriver (discgolf) blir helt undanskuffad, och även om man temporärt flyttar banan inför fas 2 som ligger ett antal år framåt så kommer det i praktiken förstås vara en dödsstöt - om än en utdragen sådan, för vem vill fortsätta driva en verksamhet under förutsättningen att man först blir utpetad från platsen man arbetat fram och den nya platsen redan planeras att läggas ner?
- 4) Den arkitektskiss som tagits fram är medvetet väldigt gles, för att inte blockera hela ytan, vilket man på nåt sätt kan förstå. Men effekten blir att det mest attraktiva området på hela Järvafältet blir al-lokerat av begravningsplatsen - även de ytor som inte direkt används. Vilket gör problemet ännu större än vad det är!

Med förhoppning om omedelbar skrotning av förslaget och att man genast styr om skattemedlen till att ta fram en bättre plats för begravningsplats i Stockholm!

Simon Leijonmarck

Jag är inte emot en ny begravningsplats. Tvärtom verkar det vara vdertaget att det behövs en ny i området. Det jag vänder mig mot är dels processen som slutat i förslaget Öarna, dels vad resultatet blir om nuvarande förslag genomförs.

Processen

Det jag inte förstår eller har någon förståelse för är hur beslutet av Stadsbyggnadsnämnden 2008 där en begravningsplats väster om Granholmstoppen och inte störde övriga aktiviteter i området klubbades blev en begravningsplats som tog upp hela Granholmstoppen och dödar ett flertal aktiviteter. Stadsbyggnadsrådet gör trots det bedömningen att långtgående hänsyn tagits trots att de själva lagt planområdet. Dessutom hade odefinierat "fortsatt arbete" visat att begravningsplatsen på ett bättre sätt anpassas till bland annat rekreationsvärden om man även lägger beslag på Granholmstoppen, trots att man dödar

en mängd ”rekreationsvärden” som discgolf och skärmflygning. Det jag också skulle vilja ha förklarat för mig är varför just en begravningsplats skulle vara bäst på att ”bevara områdets natur- och kulturvärden”, något som ofta förs på tal som en av begravningsplatsens uppgifter.

Att man inte heller blandat in några sakkunniga kring exempelvis en eventuell flytt av discgolfbanan är mycket underligt.

Resultatet

Det som blir resultatet om förslaget Öarna går igenom är att en discgolfbana i världsklass går i graven. Att tro att man ska kunna flytta banorna rakt av och upprätthålla samma kvalitet är i bästa fall naivt. Att man dessutom behöver bygga en helt ny bana som bara kommer existera ett icke angett antal år gör att engagemanget i projektet knappast kan tros vara stort. Information om den nuvarande banans höga anseende internationellt, användningsfrekvens och discgolfens status i Stockholm utgår jag ifrån att det finns uppsamlat från Järva Discgolf Park så det ska jag inte ge mig in på när det finns andra som kan det bättre.

Det som är sorgligt med nuvarande förslag är att det tar ett levande område fullt med aktivitet och tar död på det fullständigt, när det från början var tänkt som en kombinerat område med plats för både aktivitet och en efterlängtat begravningsplats.

Önskemål

Mitt önskemål på beslut från Stadsbyggnadsnämnden är att (i) designtävlingen går om men då från ett program som utgår från det faktiska politiska beslutet som skulle ligga till grund för den utförda arkitekttävlingen och alltså bara använder sig av det ursprungliga planområdet. Alternativet (ii) är att helt göra om ursprungsförslaget och hitta en annan lämplig plats för begravningsplatsen.

Kompletterande synpunkter

Det är väldigt anmärkningsvärt att Stadsbyggnadskontoret och Kyrkogårdsförvaltningen går ut med programförslaget och miljökonsekvensbeskrivningen på samrådet, då de står i direkt strid med Stadsbyggnadsnämndens beslut inför samrådet. Det påstås fortfarande i samrådsdokumenten att man kan spela discgolf, skärmflyga, jogga, åka skidor, ha picnic mellan begravningsöarna.

Jose Esparza

Efter andra samrådsmötet för Granholmstoppens begravningsplatsplaner, så kan jag bara konstatera att allt snack om samspel mellan nuvarande verksamheter och en begravningsplats, inte är något annat en stor lögn som Stadsbyggnadskontoret och Kyrkogårdsförvaltningen har slagit oss i ansiktet med.

De kan nu på en rak fråga inte säga annat än att alla verksamheter av idrottslig form, picknick och liknande livsfulla aktiviteter INTE kan samspela med begravningsplatsen. Att säga annat vore att gå emot

Stadbyggnadsnämndens beslut. Trots ett påpekande redan i första samrådsmötet, så skiter de fullständigt i detta och fortsätter att dela ut felaktigt underlag till opinionen. De ger alltså en orättvis och felaktig bild av det som verkligen planeras för området. Om jag har förstått det hela rätt så fick de inte ens gå vidare till samråd, om detta inte plockades bort ur alla handlingar. Tjänstefel är det vanligen kallat.

Jag anser att detta projekt är en skymf. Inte bara mot oss skattebetalare, utan ännu värre för de kringboende som ser alla miljoner som sätts på dödfödda projekt i Järvalyftet. Platsen som är vald för detta projekt är det sämsta tänkbara. Det pågår välfungerande verksamheter där och stora delar av marken måste forslas bort och saneras från gamla synder.

Jag är inte emot att det byggs en begravningsplats, men det finns lämpligare ställen att göra detta på. Det är bara det att konceptet "ready made" som innebär att man tar ett färdigt område och planterar gravar på det känns lika barbarisk för de som idag nyttjar området, som ovärdigt för de som en dag ska begravas där.

Till sist så vill jag nämna att sättet att informera om projektet för dom kringboende är undermålig, likaså kallelserna till samrådsmötena. Om det kommer sammanlagt runt 45-50 personer till bägge mötena, så har man inte ansträngt sig för att nå ut.

Anders Wiman

Jag vill inte att det anläggs någon begravningsplats på Järvafältet där fresbeebanan nu är belägen. Om man behöver eller vill ha en ny begravningsplats typ en större sådan så kan den anläggas på andra sidan vägen där gamla E 18 går, i anslutning till den gamla restaurangen Lasse Maja. Där finns det plats att anlägga kapell och tillfartsvägar, parkeringsplatser eller vad man i övrigt behöver för jordfästning och begravningsverksamhet. Den gamla vägkrogen Lasse Maja är perfekt att ha som mötesplats efter en begravning. Jag vill ha Granholmstoppen och hela det natursköna området kvar.

Martin Bengtsson, Stockholm

Vilka banor måste flyttas i den i första etappen? Hur många och vilka banor måste flyttas när hela begravningsplatsen är byggd? Dvs efterföljande etapper.

Varför är den här platsen så mycket lämpligare för begravningsplatsen än andra närliggande områden på Järva som gör att det är värt priset att riva den bästa discgolfanläggningen i Stockholm, som har bidragit till rekreation, folkhälsa och internationella topparrangemang i en växande idrott?

Torbjörn Wågstrand, Uppsala

Vilka banor måste flyttas i den i första etappen? Hur många och vilka banor måste flyttas när hela begravningsplatsen är byggd? Dvs efterföljande etapper.

Varför är den här platsen så mycket lämpligare för begravningsplatsen än andra närliggande områden på Järva som gör att det är värt priset att riva den bästa discgolfanläggningen i Stockholm

Vad händer om byggandet av begravningsplatserna går igenom, vilken hjälp kommer Järva discgolfpark att få att hitta en annan alternativ plats, för mig är det uppenbart att parken inte kommer att kunna vara kvar på befintlig plats hur som helst utan i sin helhet kommer att behöva flyttas eller läggas ner.

Mikael Jormell, Upplands-Bro

Jag tycker det verkar snurrigt att göra om ett redan fint grönområde med fungerande aktiviteter till en begravningsplats. Att det dessutom är en gammal tipp för byggmassor och annat skräp gör att det kommer kosta mycket pengar att flytta detta och sanera marken. Det måste finnas andra områden där det inte finns friluftsmänniskor som spelar discgolf, går med hundar, rider hästar, promenerar och joggar m.m, där man kan anlägga en begravningsplats.

Mats Grundström, Täby

Jag anser att programmet för en ny begravningsplats på Järvafältet är en katastrof. Begravningsplatsen i den planerade utformningen ödelägger en mycket uppskattad verksamhet genom att den förstör discgolfbanan. Banan är ett nära nog optimalt sätt att använda marken utan att stänga ute människor som vill promenera eller göra annat i området. Banan är inte bara i drift den är världsberömd för sitt fina skick vilket är ett resultat av ett mångårigt arbete av de som driver banan. Arkitekten som har ritat förslaget till begravningsplatsen sa på ett samrådsmöte att hon ville använda den naturliga formen på området. Det var kränkande mot de som vet att formen är resultatet av ett många år långt skulpterande av området till att vara en av världens bästa anläggningar för frisbeesport idag. Discgolfbanan är, för den stora allmänheten, ett bättre utnyttjande av området än vad begravningsplatsen kommer att vara. Dessutom går det att bygga begravningsplatsen på ett sätt så att banan får vara orörd.

Mats Strömgren, Kungsängen

- 1) Man uppfyller ej de tekniska egenskaperna enligt BVL
  - Beständighet, kullen sjunker.
  - Lämplighet, man uppfyller ej Stockholm –en stad för alla.
- 2) Ekonomi. Att byta massor så att det fungerar för kistgravar kommer att kosta massor av pengar. Glöm ej att massorna är mer än lätt förorenade.
- 3) Kommunikation. Hur skall man ta sig kommunalt till Granholmstoppen? Måste man ha bil? Närmaste tunnelbana ca 700 m, buss?
- 4) Etik. Vem vill bli begravnen på en gammal soptipp?

Angelica Frantz, Solna

Jag vill helt enkelt bara be er att söka andra områden till detta projekt. Vi är många som använder detta område till att njuta av Järva Disc Golf Park, ha picnic, promenera och springa.

Andreas Winkelbauer, Järfälla

Jag motsätter mig kraftigt bygget av en begravningsplats på anvisad plats. Jag är i sig inte emot en begravningsplats på Järvafältet, men jag förstår inte varför man tar över en av de bättre fungerande delarna av Järvafältet, och därmed dödar den verksamhet som nu finns där, när det finns fler outnyttjade ytor att använda sig av istället. Discgolfbanan är ingen liten skitanläggning, utan vi pratar om en av Europas eller kanske världens bästa banor, i år dessutom med Majorstatus vilket är en mycket stor grej inom discgolfen. Även amatör- och motionsspelare utnyttjar flitigt denna bana. Om detta förslag genomförs går en 17-årig framgångssaga mot sin död, en av världens finaste discgolfanläggningar försvinner.

Svante Söderström, Sollentuna

Jag har svårt att förstå att det presenterade alternativ skulle vara lämpligt att genomföra. Det finns flera skäl till detta. 1) Det är ovärdigt att jordfästa sin avlidna på en plats där skräp/avfall och annat som inte är önskvärt tippats. 2) En befintlig miljö för långpromenader med eller utan husdjur försvinner då det inte gärna går att sola, rasta hundar, cykla eller spela boll på en begravningsplats. 3) En av världens bäst utvecklade idrottsarenor skulle försvinna. En arena som är helt unik för Sverige och Europa och som erbjuder idrottsaktiviteter för alla åldrar. 4) En unik restaurang i ett unikt läge skulle försvinna. Det är helt enkelt en unik tillgång för hela Stockholmsområdet som hotas. Jag vädjar till ansvarigt inom Stockholms Stad att ompröva beslutet och hitta en annan lösning. Stora områden finns t.ex. i området mellan E18 - Akallalänken - Norrviksvägen för att ta ett exempel.

Per Gylle, Härnösand

Discgolfbanan är för oss discgolfare ute i landet som Råsunda är för fotbollintresserade. Banan ger oss möjligheter att tävla på en toppbana mot internationellt toppmotstånd varje år. Banan utgör en konstruktionsförebild för många bankonstruktörer inom Europa t o m ute i världen. Banan utgör en oerhört vacker omgivning för rekreation.

Jessica Tynander, Fagerås

Järva Discgolf Park är en av Europas bästa. I år hade de en tävling i masters-klass, ska ni verkligen förstöra denna PR-chans för Sverige. Begravningsplatsen ska nu innefatta hela området när ursprungsidén endast gällde en oanvänd del i ena kanten. Även andra kan njuta av denna natur - och det hade inte sett ut som det gör idag om inte några hängivna entusiaster lagt ner tid och pengar på att rensa upp och ordna till området. Vill ni verkligen förstöra detta?

Johan Kroon, Västerås

- Att göra om en före detta soptipp till begravningsplats är helt förkastligt. Då kunde man ju lika gärna kombinera kremering med sopförbränning. - Vad är kostnaden för att rena/byta ut den stora mängden kontaminerade avfallsmassor och finns resurser avsatta för dessa åtgärder?
- Idag används området flitigt av motionärer, hundägare, idrottsutövare och andra. Genomförandet av "Öarna" skulle döda en stor del av detta nyttjande.

Richard Forsman, Eskilstuna

Snälla ni, lägg inte ner Järva Discgolf Park!

Elin Gardshol, Stenungsund

Frisbeeklubbssysselsättningen är viktig typ av verksamhet, dels för ungdomar och vuxna som utövar frisbee professionellt men framförallt för alla som gör det bara för nöjets skull, och det är många! Att ha en bana öppen för allmänheten gynnar hela kommunen. Jag förespråkar att ha kvar banan och möjligheten att utöva idrott mer än att besöka en kyrkogård

Erik Edlund, Västerås

Järva discgolf är Sveriges överlägset bästa bana, och jag har spelat på ca 30 andra banor runtom i detta land. Det måste vara ett av de absolut bästa sätten att motionera och vara ute i naturen. Det känns som att Mats Löf arbetat länge och hårt för att bygga ett natur/motionsområde som nu riskerar att helt förstöras. Ta hänsyn till de tusentals svenskar, européer och t.o.m. amerikaner som älskar banan och reser långväga för att få chansen att spela på den.

Malcolm Skalin, Gävle

Låt de levande njuta av denna underbara park! Att ta bort något så fint för att anlägga en begravningsplats är skändligt! Skäms för de som för fram detta!

Ulrik Rimner, Borås

Jag hoppas verkligen att beslutsfattarna i detta ärende inser Järva Discgolf Parks värde, och avblåses det planerade gravplatsarbetet så snart som möjligt. Jag förstår att det finns ett behov av gravplatser, leta efter andra alternativ och låt sporten få leva.

Thomas Eriksson, Gävle

Jag kan inte förstå hur man kan välja att lägga detta på just den plats där Europas bästa discgolfbana finns. Banan är grymt välvärdad och unik. Måste finnas ett bättre ställe att lägga begravningsplatsen än på en nuvarande sysselsättning/intresse för 10-15 000 utövare per år.

Linda Emanuelsson, Göteborg

Jag har spelat på många av världens discgolfbanor och det finns ingen bana som kan mäta sig med Järva. Jag är nära tårar varje gång jag tän-

ker på att banan kan bli en begravningsplats istället. För mig är den paradiset på jorden.

Patrik Sahlin, Sösdala

Jag kan inte förstå hur man kan anlägga en begravningsplats på en utav världens bästa discgolfbanor. Vad jag har läst så har det kommit ett förslag där man sparar Järva Discolfpark och ändå kan anlägga en gravplats. Är detta bara för att discgolfen inte är lika "stor" som fotboll?. Som det är nu så används Järva Discgolfpark flitigt och rankas som en av dom bättre banorna i världen. Där hålls tävlingar med världseliten varje år. Så snälla ni. Inse vikten av att ha ett grönområde som kan användas både som motionsområde och som idrottspark.

Pontus Welin, Linköping

Vill passa på att höja rösten för att behålla kvar Sveriges bästa Discgolfanläggning. Hit åker tusentals spelare från hela världen varje år. Bygger man en begravningsplats på detta område så påverkas inte minst Stockholms. Discgolf är den störst snabbaste växande sporten i världen och att radera ut den bästa anläggningen ur Stockholm vore inte bara katastrofalt, utan också ett misslyckande för Stockholms Stad att bidra till både idrott och näringsliv.

Eric Sund, Norrköping

I och med de föreslagna åtgärderna går man emot kommunens egen vision om att utveckla Järva-området och att möjliggöra friskvårdsaktiviteter på och kring Granholmstoppen. Det framstår för mig väldigt uppenbart att innehållet i tippmassorna utgör ett stort problem vid etablering av begravningsplats enligt förslaget. Tillgänglighetsaspekten som anses ha stor betydelse för beslutet känns ogenomtänkt då området idag inte är särskilt tillgängligt på grund av avsaknad av kommunala transportsätt. En lösning skulle vara att t.ex. att etablera en busslinje eller motsvarande. Detta talar dock för att man då istället kunna genomföra en sådan lösning till ett helt annat område och därmed kan inte området kring Granholmstoppen anses vara det bästa/enda alternativet ur ett tillgänglighetsperspektiv. Nämnden tycks ha ignorerat boendes önskemål om bevarande av områdets nuvarande utformning.

Daniel, Kalmar

Jag tycker att det ett begravningsfält i det här området enligt gällande förslag vore ytterst olämpligt. Detta natursköna landskap är format till var det är idag tack vare de som dagligen vistas där. Att köra bort så många människor vore tragiskt. Har nyligen haft nära som gått bort och bara tanken på att de skulle begravas på en soptipp gör mig tårögd. Släpp tanken på Granholmstoppen och hitta bättre lämpade områden.

Mikael Forslund, Kävlinge

Jag tror inte NÅGON annan verksamhet inom kommunen har gett sådan internationell marknadsföring som Järva Discgolf Park! Elitidrottare från hela världen samlas en gång om året för att tävla på discgolfbanan, och alla är lyriska över den fantastiska miljön som bröderna Löf har skapat där. Den bad will som begravningsplatsprojektet

redan har skapat, inte minst utanför kommunens gränser, är oförsvarlig. Jag har svårt att förstå politiker som frivilligt vill stå bakom detta projekt, och dessutom hävda att man gör det som folkvalda av medborgarna? Jag hoppas verkligen att prestige läggs åt sidan och att politikerna lyssnar på vad medborgarna själva vill! Gör om, gör rätt!

Emil Edbom, Örebro

Tråkigt att så lite hänsyn tas till verkliga förhållanden när man valt linje "Öarna". Att lägga en begravningsplats på en gammal soptipp är ju helt galet både ur etiskt som praktiskt perspektiv. Ingen vill begravas bland sopor och att forsla bort allt bråte och lera samt ersätta med "vanlig jord" kommer kosta avsevärt mer än vad man tror. Att det även förstör de befintliga aktiviteterna i området är ju en skandal när man i förslaget hävdar att det ska kunna existera samtidigt. Ett område som lockar både motionärer, discgolfare, skärmflygare, hundägare och mountainbike-cyklister kommer nu förvandlas till ett virrvarr av vägar, parkeringsplatser och gravområden. Hoppas verkligen ni hinner tänka om innan ni påbörjar projektet annars tror jag det riskerar att bli ett praktexempel på projekt som varken klarar tidsplan eller budget.

Jonas Grundén, Göteborg

Det är väldigt tragiskt om ni premierar en begravningsplats framför den existerande aktivitetspark som finns på området idag. Jonas Grundén bifogar ett foto som visar hur det sprudlar av liv i området samt en länk till en kortfilm för att visa hur länge upphovsmännen slitit för att erbjuda detta till besökare från hela världen:

<http://www.youtube.com/watch?v=1DFP44Eogio>. En begravningsplats besöks inte av människor som vill se en vacker plats utan av människor som vill besöka nära och kära som är avlidna. Det måste finnas bättre placeringar på begravningsplatser, än att konkurrera ut de platser där så många från hela världen träffas för hälsosam sport så mycket.

Magnus Ellström, Lund

Det verkar som att en mer grundlig kostnadsanalys måste göras för anläggandet av begravningsplatsen. Jag är helt övertygad om att det kommer bli mycket, mycket dyrare än vad som beräknats. Framför allt med tanke på alla jordmassor som måste tvättas från föroreningar. Vidare, vem vill begravas på/vid en fd soptipp? Det sägs att området skall användas för rekreation och som begravningsplats. Detta förslag för att bygga en begravningsplats innebär att rekreationsbiten kraftigt kommer att minska.

Magnus Dunder, Karlstad

Snälla förstör inte en av Sveriges mest besökta och omtyckte Discgolf banor! Denna sport är på stark framfart i världen och Järva och Sverige stoltserar med en av dom vackraste banorna. Förstör inte detta med att bygga en gravplats på en gammal soptipp.

Markus, Eskilstuna

Bestört över planeringen av begravningsplatsen. Många åker långt för att spela på den världsklassiga discgolfbanan. Ni lägger en begravn-

ningsplats på ett oerhört olämpligt ställe där saneringskostnaderna måste bli enorma? Jag skulle aldrig vilja begravas på en soptipp. Fel hänsyn måste också ha tagits vad gäller tillgänglighet, trafik, problematiskt område, byggtrafik m.m. Långt till tunnelbana, bussar, mycket trafik nära en begravningsplats? En begravningsplats bör väl vara ett ställe för lugn och ro?

Johan Sebring, Norrköping

Discgolf är en sport/fritidsaktivitet som blir allt mer och mer populär och lockar såväl unga som äldre, kvinnor som män. Järva Discgolf Park är en internationellt erkänd och mycket uppskattad bana som hela Sverige ska vara stolta över. Jag tycker det är riktigt tråkigt att denna fina bana nu är hotad och ställer mig starkt emot begravningsplatsen. Jag är säker på att en proffsig och internationellt uppskattad discgolfbana är värd mycket mer - både för Järva och Sverige. Framtiden ligger i vi håller oss hälsosamma och friska, aktiverar oss på fritiden och intresserar oss för aktiviteter i naturen.

Darius Gricius, Lithuania discgolf country coordinator, Lithuania Flying Disc Sport Federation

I couldn't believe when I've heard about plans to destroy Jarva discgolf course! It's unbelievable! Please don't destroy one of the most beautiful discgolf courses in Europe! Knowing how much effort has been put into developing the course, and how well are competitions organized on the course, it's unbelievable that demolition can be possible! The course really plays big role in building Sweden's image as one of most progressive countries in the world. Destroying the course would put Sweden into biggest shame. Please make a wise decision!

Martin Frederiksen, Aarhus, Danmark

Seen from the point of view of someone not located in Stockholm this not a wise move. It has taken the staff behind the Disc Golf Park more than ten years and thousands of hours to build an international disc golf facility. The disc golf course is not only a recreational venue for Stockholmers, but it has attracted more than 1,000 international players to Stockholm. The reputation for not only Stockholm, but Sweden, is not a small issue. The plans to shut down the course has international attention and is followed by friends of the Järva course everywhere. I don't think the planners are aware of the scale of economy, the revenue gained by Stockholm and the impact it has on Sweden's reputation. Closing down the Järva course is a non-reversible act and there is no comeback for disc golf in Stockholm. Building a new course somewhere else will take years in order to get it to the level of the current course. It is unlikely there's a comeback for Stockholm as a disc golf city if it is decided to shut down one of the World's top 10 courses.